

34/2011

Adoptiolainsäädännön uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Adoptiolainsäädännön uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

21.6.2011

Julkaisun nimi Adoptiolainsäädännön uudistaminen
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Laura Määttänen

**Oikeusministeriön
julkaisu** 34/2011
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 16/41/2007 **HARE numero** OM OM014:00/2008

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-138-8

URN URN:ISBN: 978-952-259-138-8
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-259-138-8>

**Asia- ja avain-
sanat** Adoptio, ottolapsi, perheoikeus

Tiivistelmä Adoptiolainsäädännön uudistamista koskevasta työryhmämietinnöstä pyydettiin lausuntoa 73 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntoja saatiin yhteensä 60, joista kuusi oli peräisin yksityishenkilöiltä.

Uudistusta pidettiin yleisesti kannatettavana ja perusteltuna. Monet yksittäiset ehdotukset jakoivat kuitenkin lausunnonantajien mielipiteitä. Esimerkiksi adoption edellytyksiä koskeviin ehdotuksiin, kuten adoptionhakijan ikään liittyviin vaatimukseen ja avioliittoon yhteisadoption edellytyksenä, suhtauduttiin kaksijakoisesti. Myös mahdollisuus vahvistaa yhteydenpitoa koskeva sopimus adoptiolapsen ja hänen aikaisemman vanhempansa välillä herätti erisuuntaisia kommentteja.

21.6.2011

Publikationens titel	Revidering av adoptionslagstiftningen Remissammandrag		
Författare	Laura Määttänen		
Justitieministeriets publikation	34/2011 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 16/41/2007	Hare nummer	OM OM014:00/2008
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-138-8		
URN	URN:ISBN: 978-952-259-138-8		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-259-138-8		
Sak- och nyckelord	Adoption, adoptivbarn, familjerätt		
Referat	<p>Sammanlagt 73 myndigheter och sammanslutningar blev ombedda att avge utlåtande om det arbetsgruppsbetänkande som gällde revidering av adoptionslagstiftningen. Det kom in totalt 60 utlåtanden, av dem sex från privatpersoner.</p> <p>Reformen ansågs allmänt vara värd understöd och befogad. Många enskilda förslag delade dock remissinstansernas åsikter. De delade åsikterna gällde t.ex. förslagen om förutsättningarna för adoption, såsom kraven på adoptionssökandens ålder och äktenskap som förutsättning för gemensam adoption. Också möjligheten att fastställa ett avtal om kontakt mellan adoptivbarnet och barnets tidigare förälder gav upphov till divergerande kommentarer.</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	9
2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA.....	9
3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN.....	10
3.1 Yleiset säännökset (1 luku).....	10
3.1.1 Lapsen etu (2 §).....	10
3.2 Adoption edellytykset (2 luku).....	11
3.2.1 Yleistä.....	11
3.2.2 Täysi-ikäisen adoptio (4 §).....	11
3.2.3 Adoptionhakijan ikään liittyvien edellytyksien täsmentäminen.....	11
Yleisiä kommentteja.....	11
Adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisikä (6 §).....	13
Ikäero (7 §).....	14
3.2.4 Yhteisadoptio (9 §).....	15
3.2.5 Adoptoitavan suostumus (10 §).....	16
3.2.6 Vanhempien suostumukset (11 §).....	17
3.2.7 Adoption suhde vanhemmuuden vahvistamiseen (12 §).....	18
3.2.8 Yksinadoptio ja parisuhteen toisen osapuolen suostumus (13 §).....	20
3.2.9 Harkinta-aika (15 §).....	22
3.2.10 Suostumuksen muoto (16 §) ja suostumuksen peruuttaminen (17 §).....	22
3.3 Adoption oikeusvaikutukset (3 luku).....	22
3.4 Adoptioneuvonta (4 luku).....	23
3.4.1 Yleisiä adoptioneuvonnan kehittämiseen liittyviä kommentteja.....	23
3.4.2 Adoptioneuvonnan pyytäminen (21 §).....	24
3.4.3 Adoptioneuvonnan antajat (22 §).....	24
3.4.4 Adoptioneuvonnan aloittaminen (23 §).....	25
3.4.5 Adoptioneuvonnan tehtävät (24 §).....	26
3.4.6 Adoptioneuvonta adoption vahvistamisen jälkeen (25 §).....	27
3.4.7 Lapsen mielipiteen selvittäminen (26 §).....	29
3.4.8 Lapsen sijoittaminen (27 §).....	29
3.4.9 Toimenpiteet lapsen sijoituksen epäonnistuttua (28 §).....	29
3.4.10 Adoptioneuvonnan keskeyttäminen (29 §).....	30
3.5 Kansainvälinen adoptiopalvelu (5 luku).....	30
3.5.1 Kansainvälisen adoptiopalvelun pyytäminen (31 §).....	30
3.5.2 Palvelunantajan tehtävät (33 §).....	30
3.5.3 Palvelumaksu ja kulukorvaus (36 §).....	30
3.5.4 Kieltäytyminen kansainvälisen adoptiopalvelun antamisesta (37 §).....	32
3.6 Lupamenettely adoptioasioissa (6 luku).....	32
3.6.1 Lupavaatimus (39 §).....	32
3.6.2 Luvan edellytykset kotimaisessa adoptiossa (40 §) ja adoptoitaessa vieraasta valtiosta Suomeen palvelunantajan välityksellä (41 §).....	33
3.6.3 Luvan edellytykset adoptoitaessa ilman palvelunantajaa vieraasta valtiosta Suomeen (42 §).....	33

3.6.4 Todistus adoptioluvasta (46 §)	35
3.6.5 Luvan voimassaolo (47 §).....	35
3.6.6 Muutoksenhaku (50 §).....	35
3.7 Adoption vahvistaminen (7 luku).....	36
3.7.1 Adoption vahvistaminen (51 §).....	36
3.7.2 Kuuleminen (54 §)	36
3.8 Adoptiolapsen yhteydenpito aikaisempaan vanhempaansa (8 luku).....	36
3.8.1 Yleisiä yhteydenpidon mahdollistamiseen liittyviä kommentteja.....	36
3.8.2 Yhteydenpitoa koskevan sopimuksen vahvistaminen (58 §).....	39
3.8.3 Vahvistetun sopimuksen muuttaminen (59 §).....	40
3.8.4 Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen (60 §).....	40
3.8.5 Vireillepano (61 §)	40
3.8.6 Selvityksen hankkiminen, lapsen kuuleminen ja väliaikainen määräys (63 §).....	41
3.8.7 Sopimuksen tai päätöksen täytäntöönpano (64 §)	41
3.9 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset (9 luku).....	41
3.9.1 Tuomioistuimen toimivalta (65 §).....	41
3.9.2 Ulkomaisen adoption tunnustaminen ilman eri vahvistusta (69 §).....	42
3.9.3 Ulkomaisen adoption vahvistaminen hovioikeuden päätöksellä (74 §).....	43
3.9.4 Ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden varmistaminen (82 §)	43
3.10 Adoptioasioiden hallinto (10 luku)	43
3.11 Erinäiset säännökset (11 luku).....	44
3.11.1 Yleistä salassa pidettävien tietojen antamisesta ja pyytamisestä	44
3.11.2 Asiakirjojen säilyttäminen ja siirtäminen (92 §).....	45
3.11.3 Oikeus tietojen saamiseen (93 §).....	45
3.11.4 Adoptoitavan lapsen edustaminen (95 §).....	46
3.11.5 Adoptiohakijoiden rekisteri (96 §).....	46
3.11.6 Virkavastuu (97 §).....	46
3.12 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (12 luku).....	47
3.13 Muut ehdotukset ja liitelakeihin liittyvät kommentit.....	48
3.13.1 Adoptionhakijoiden oikeusturvan parantaminen	48
3.13.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan	50
3.13.3 Liitelait.....	50
4 MUITA HUOMIOITA.....	51
4.1 Rekisteröidyssä parisuhteessa elävät henkilöt.....	51
4.2 Adoptiovanhempien perhe-etuudet	52
4.3 Sijaissynnytytys	52
LIITE	53

1 JOHDANTO

Adoptiolainsäädännön uudistamista koskeva työryhmämietintö (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 84/2010) luovutettiin oikeusministerille 17. joulukuuta 2010. Mietinnössä ehdotetaan uudistettavaksi adoptiota koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan. Nykyinen lapseksiottamisesta annettu laki (153/1985) ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavaksi uudella adoptiolalla. Lisäksi ehdotetaan muutoksia avioliittolakiin ja eräisiin muihin lakeihin.

Uudistetun adoptiolainsäädännön yleisenä ja ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista adoptioasioissa. Tämän ohella tarkoituksena on kehittää kotimaista adoptioprosessia ottamalla lakiin tarkemmat säännökset adoptioneuvonnasta ja saattamalla myös kotimaiset adoptiot lupamenettelyn alaiseksi kansainvälisten adoptioiden tavoin. Samalla adoptioasioita käsittelevien viranomaisten organisointia kehitetään nykyistä tarkoituksenmukaisemmaksi.

Uudistuksen tavoitteena on myös ehkäistä ennalta niin kutsuttuihin itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä. Tähän pyritään muun muassa tuomalla ilman palvelunantajaa tapahtuvat adoptiot lupamenettelyn piiriin.

Ehdotettu adoptiolaki sisältää kokonaan uudet säännökset siitä, että tuomioistuin voi vahvistaa sopimuksen, joka koskee adoptiolapsen yhteydenpitoa aikaisempaan vanhempaansa adoption jälkeen.

Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Strasbourgissa 27. marraskuuta 2008 lasten adoptiosta tehdyn uudistetun yleissopimuksen.

Mietinnöstä pyydettiin lausuntoa 73 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausuntoja saatiin yhteensä 60, joista kuusi oli peräisin yksityishenkilöiltä. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu ne viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausunto saatiin.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Lausunnonantajat pitivät uudistusta yleisesti kannatettavana ja perusteltuna.

Lausunnonantajat kannattivat lapsen edun kirjaamista lakiin kaikkia alaikäisen lapsen adoptiota koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä ohjaavaksi periaatteeksi. Lausunnonantajat kannattivat myös yleisesti ehdotettuja kattavampia adoptioneuvontaa koskevia säännöksiä sekä lupamenettelyn yhdenmukaistamista kotimaisissa ja kansainvälisissä adoptioissa. Myös ehdotukset adoptionhakijan oikeusturvan parantamiseksi ja biologisen

isän aseman vahvistamiseksi saivat laajaa kannatusta. Myös työryhmän ehdotukset nk. itsenäisten adoptioiden rajoittamiseksi saivat laajaa kannatusta.

Monet yksittäiset ehdotukset jakoivat kuitenkin lausunnonantajien mielipiteitä. Esimerkiksi adoption edellytyksiä koskeviin ehdotuksiin, kuten adoptionhakijan ikään liittyviin vaatimuksiin ja avioliittoon yhteisadoption edellytyksenä, suhtauduttiin kaksijakoisesti. Myös mahdollisuus vahvistaa yhteydenpitoa koskeva sopimus adoptiolapsen ja hänen aikaisemman vanhempiensa välillä herätti erisuuntaisia kommentteja.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Yleiset säännökset (1 luku)

3.1.1 Lapsen etu (2 §)

Espoon kaupunki huomauttaa, että ehdotettu lapsen edun määritelmä on suppeampi kuin lastensuojelulaissa, ja pitää lapsen edun määrittämisessä huomioon otettavien seikkojen yksityiskohtaisempaa määrittelyä perusteltuna.

Helsingin kaupunki katsoo, että lapsen edun ensisijaisuuden korostamisen muihin adoptiossa huomioitaviin näkökohtiin nähden ja tämän periaatteen kirjaamisen lakiin tulisi ohjata kaikkia adoptioasian hoitamiseen osallistuvia tahoja etsimään sellaisia ratkaisuja ja toimenpidevaihtoehtoja, jotka kussakin yksittäistapauksessa parhaiten vastaavat lapsen etua.

Näkövammaisten Keskusliitto korostaa, että näkövammaisen vanhempi on lapsen edun sekä pysyvän perheen, tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin varmistamisen kannalta yhtä hyvä kuin näkevä vanhempi. Vastaavien lapsen etuun liittyvien seikkojen tulee toteutua myös silloin, kun adoptoitava lapsi on näkövammaisen.

Lasten perusoikeudet toteaa, että adoptiolakiin ehdotetun lapsen edun periaatteen valossa olisi tärkeää, että joko lakiin tai hallituksen esityksen perusteluihin kirjataan ne menettelyt, joita tulee noudattaa, jos adoptiovanhemmaksi on pyrkimässä henkilö, joka on ollut epäiltynä tai syytteessä lapseen kohdistuvasta rikoksesta tai sellaisesta muusta rikoksesta (esim. huumausainerikos), jolla on merkitystä lapsen edun periaatetta noudattaessa. Ihmisoikeusperiaatteiden mukaan henkilöä tulee luonnollisesti pitää syyttömänä, mutta lasten kannalta tulisi kuitenkin selvittää, onko erityisiin psykologiin, asiantunteviin tutkimuksiin aihetta.

3.2 Adoption edellytykset (2 luku)

3.2.1 Yleistä

Invalidiliiton tietoon on tullut tapauksia, joissa eri tahojen asenteellinen lähestymistapa vammaisten henkilöiden kykenevyyteen toimia vanhempana on ollut esteenä adoptio-prosessissa. Esimerkiksi päätöstä lopettaa ottolapsineuvonta on perusteltu sillä, että vammaisuudesta aiheutuu ylimääräistä rasitusta perhe-elämässä ja kyvyssä huolehtia lapsesta. Lopputuloksena on ollut syrjiviä, asenteellisia ja loukkaavia käytäntöjä, jotka ovat asettaneet vammaiset ihmiset eriarvoiseen asemaan muihin adoptiota hakeviin nähden. Invalidiliitto haluaa muistuttaa, että adoption edellytyksiä on arvioitava kokonaisuutena. Adoptiota hakevan henkilön vammaisuus on vain yksi arvioitava asia muiden hakijan elämäntilanteeseen liittyvien asioiden joukossa.

Kuuloliitto huomauttaa, että esimerkiksi kuulovammaisuudella itsessään ei ole merkitystä sen arvioimisessa, saako lapsi asianomaisessa perheessä hyvän hoidon ja kasvatuksen: pikemmin voisi ajatella, että lapsen kasvaminen ympäristössä, jossa ihmisten moninaisuus näkyy luonnollisena osana lapsen omaa elämää, olisi lapsen kehityksen kannalta edullista. Vaarana on, että lapsen edun nimissä kaikki ”normaalista” poikkeava katsotaan automaattisesti lapsen edun vastaiseksi. Yhdistys esittää siksi perusteluiden täsmentämistä edeltä ilmenevällä tavalla.

Myös *Näkövammaisten Keskusliitto* muistuttaa yhdenvertaisuuden ja vammaispoliittisten linjausten toteutumisen välttämättömyydestä. Näkövammaisen adoptionhakijan soveltuvuutta ei tule arvioida vain näkövamma perusteella, vaan adoption edellytyksiä on tarkasteltava kokonaisuutena, jossa näkövamma on vain yksi adoptionhakijan elämäntilanteeseen ja lähiympäristöön liittyvä seikka.

3.2.2 Täysi-ikäisen adoptio (4 §)

Oulun käräjäoikeus toteaa esityksen sulkevan pois tilanteen, jossa läheinen ihmissuhde on syntynyt adoptoitavan ollessa täysi-ikäinen. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, että lakiin jätetään mahdollisuus vahvistaa adoptio myös tällaisessa tilanteessa.

3.2.3 Adoptionhakijan ikään liittyvien edellytyksien täsmentäminen

Yleisiä kommentteja

Monet lausunnonantajat kannattavat adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisikää sekä adoptoitavan ja adoptionhakijan välistä ikäeroa koskevia esityksiä (mm. *sosiaali- ja terveysministeriö, Helsingin käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, lapsiasiavaltuutettu, Maahanmuuttovirasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, ortodoksinen kirkollishallitus, Porvoon kaupunki, Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset*).

Monet esityksiä kannattavista lausunnonantajista korostivat esitettyä mahdollisuutta poiketa ikää koskevista säännöksistä, jos poikkeamiselle on painavia perusteita (*sosiaalija terveysministeriö, Helsingin käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, lapsiasiavaltuutettu, ortodoksinen kirkollishallitus, Porvoon kaupunki, Pelastakaa Lapset, Lastensuojelun Keskusliitto*).

Helsingin kaupunki katsoo, että lain jatkovalmistelussa olisi syytä tarkastella ikärajoja nyt esitettyjä väljemmin.

Pirkanmaan käräjäoikeus pitää ikärajasäännöksiä perusteltuina siitä näkökulmasta, että adoptionhakijoiden tulee olla tietoisia ratkaisuun tosiasiallisesti vaikuttavista kriteereistä. Hakijoiden oikeusturvaa parantaa se, että kriteerit on kirjattu lainsäädäntöön ja hakijoita kohdellaan tasavertaisesti ikävaatimusten suhteen. Lisäksi on perusteltua yhdenmukaistaa käytäntöjä koti- ja ulkomaisissa adoptioissa.

Suomen Asianajajaliitto korostaa, että adoptionhakijan ikä tai lapsen ja hakijan ikäero ei saisi muodostaa adoption estettä silloin, kun adoptionhakijalla on erityisiä, esimerkiksi koulutukseensa tai kokemukseensa perustuvia vahvuuksia kasvattajana. Vastauksena mietinnössä esitettyyn pyrkimykseen estää sellainen kehityssuunta, jonka seurauksena adoptiolapsista muodostuisi muista lapsista erottuva ryhmä siinä suhteessa, että heidän vanhempansa ovat selvästi iäkkäämpiä kuin muiden samanikäisten lasten vanhemmat, Asianajajaliitto toteaa, etteivät adoptiovanhemmat säännönmukaisesti ole iäkkäämpiä kuin biologisten lasten vanhemmat keskimäärin. Etenkin kansainvälisissä adoptioissa adoptiolapset joka tapauksessa muodostavat muista lapsista poikkeavan ryhmän, jossa vanhempien ikä ei suinkaan ole tärkein erottava tekijä.

Myös *Pirkanmaan käräjäoikeus* pitää ylimitoitettuna pelkoa siitä, että ilman ikärajoituksia adoptiolapsista muodostuisi sellainen muista lapsista erottuva ryhmä, joiden vanhemmat ovat selvästi iäkkäämpiä kuin muiden samanikäisten lasten vanhemmat. Eurooppalaisessa yleissopimuksessa ei ole enimmäisikäeroa ja enimmäisikää koskevaa sääntelyä. Tosiasiallisesti yhteiskunnassa on nyt säädettäväksi esitettyä enimmäisikärajaa iäkkäämpiä biologisia vanhempia ja suurempia ikäeroja lasten ja biologisten vanhempien välillä. Kun adoptionhakijoita on paljon, iäkkäiden hakijoiden suhteellinen osuus ei liene merkittävä. Vielä vähäisemmäksi voidaan arvioida sellaisten iäkkäiden adoptionhakijoiden osuus, jotka olisivat muidenkin ominaisuuksiensa vuoksi vahvimpia adoptionhakijoita.

Pelastakaa Lapset huomauttaa, että isompien lasten adoptioissa lapselle mahdollisesti kertyneitä traumaattisia kokemuksia, menetyksiä ja muita kehityksen haasteita on kertynyt usein enemmän, jolloin lapsen etu on päästä erityisesti voimavaroja omaavien, jaksavien ja siis myös nuorempien vanhempien lapseksi.

Monet lausunnon antaneet yksityishenkilöt kritisoiivat lakiehdotuksessa esitettyjä ikävaatimuksia, pitäen niitä liian rajoittavina adoptionhakijan kannalta.

Adoptionhakijan vähimmäis- ja enimmäisikä (6 §)

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa ehdotettua 50 vuoden ikärajaa. Enimmäisikäeron laskeminen 42 vuoteen tukee tavoitetta, jonka mukaan lapsella tulisi olla mahdollisimman pysyvä vanhemmuus aikuisikään saakka. Lisäksi lakiehdotuksen 6 §:n 2 momentti mahdollistaa poikkeamisen ja antaa mahdollisuuden yksilölliselle harkinnalle erityisissä tilanteissa. Lapsiasiavaltuutettu korostaa erityisesti lapsen ja adoptionhakijan välisen kiintymyssuhteen merkityksen huomioimista.

Maahanmuuttovirasto katsoo, että enimmäisikärajaa koskevan säännöksen puuttuminen nykylaista on hankaloittanut päätöskäytäntöä ainakin kansainvälisissä adoptioasioissa.

Väestöliitto ei vastusta ehdotettuja ikärajoja ja kannattaa ikärajojen kirjaamista lakiin, jolloin hakijat voivat niihin myös varautua. Väestöliitto esittää kuitenkin harkittavaksi, että lakiin kirjattaisiin mahdollisuus poiketa ikävaatimuksesta tilanteessa, jossa puolisoista toinen on vain hieman yli-ikäinen adoptionhakijaksi ja toinen selkeästi yläikärajaa nuorempi.

Adoptioerheet pitää nykyistä sääntelyä ja käytäntöä riittävänä ja katsoo, ettei adoptionhakijoiden määrää tulisi rajoittaa tiukempia ikärajoja asettamalla. Nykykäytäntö ei ole aiheuttanut ongelmia. Adoptoitavilla lapsilla on entistä enemmän erilaisia tarpeita ja he ovat lisäksi usein entistä vanhempia. Muiden tekijöiden vaikutuksella, kuten esimerkiksi hakijoiden terveydellä ja voimavaroilla, on ikää huomattavasti tärkeämpi merkitys lapsen kannalta. Lisäksi Suomen adoptiokohdemailla on kullakin omat ikärajansa adoptiovanhemmille, jolloin paikalliset viranomaiset tekevät lopullisen päätöksen myös sen suhteen, minkä ikäiset vanhemmat ovat parhaat kullekin lapselle. Yhdistyksen mielestä Suomen ei pitäisi ikärajoja tiukentavalla lainsäädännöllä vaikeuttaa kohdemaiden toimintaa. Adoptiovanhemmille ehdotettu yläikäraja ei myöskään edistäisi kansainväliseen adoptioon vapautuvien isompien lasten etua.

Lapsettomien yhdistys Simpukka katsoo, että ehdotukset korostavat liiallisesti iän vaikutusta kykyyn toimia vanhempana. Ikä ei ole merkittävä hyvän vanhemmuuden kriteeri. Yhdistys toivoo, että tarkkaa yläikärajaa ei aseteta, vaan voitaisiin käyttää harkintaa ja huomioida hakijoiden elämäntilanteet, eritysvahvuudet ja hakijoiden keskinäinen ikäero. Olisi ikävää ja lapsen edun vastaista, jos ikärajoitteen takia laitoksiin jäisi kouluikäisiä, vanhempia kaipaavia lapsia. Moni perhe jäisi toiveistaan huolimatta yksilapsiseksi, kun adoptioprosessin pituuden vuoksi ikää kertyy jo ensimmäistä lasta odottaessa.

Useat tahot pitävät adoptionhakijan enimmäisikärajaksi esitettyä 50 vuotta liian korkeana: *Lastensuojelun Keskusliitto* kannattaa adoptionhakijan vähimmäisikää sekä adoptoitavan ja adoptionhakijan välistä ikäeroa koskevia esityksiä. Adoptionhakijan enimmäisikärajaksi esitettyä 50 vuotta keskusliitto pitää kuitenkin liian korkeana. Enimmäisikä voisi olla muiden Pohjoismaiden lainsäädännön tai niissä noudatettavan käytännön mukaisesti vähintään viisi vuotta alempi. Enimmäisikärajasta voitaisiin yhdistyksen mukaan kuitenkin poiketa erityisistä syistä.

Myös *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* kannattaa sitä, että adoptiolakiin kirjataan säännökset adoptoitavan ja adoptionhakijan välisestä vähimmäis- ja enimmäisikäerosta sekä adoptionhakijan enimmäisiästä. Lastensuojeluliitto pitää kuitenkin perusteltuna suojella adoptoitavaa lasta uusilta vanhempien menettämiskokemuksilta ja vanhempien iän suhteen epäyhdenvertaiselta asemalta verrattuna muihin lapsiin. Näin ollen Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää työryhmän ehdottamaa 50 vuoden enimmäisikärajaa liian korkeana ja ehdottaa, että enimmäisiäksi säädetään 45 vuotta. Tämä vastaisi paremmin myös nykyistä adoptiokäytäntöä.

Myös *Pelastakaa Lapset* pitää ehdotettua enimmäisikärajaa liian korkeana ja katsoo, että enimmäisikärajan tulisi olla lähellä luonnollisen vanhemmuuden alkamisikää, eli korkeintaan 42–45 vuotta. Käytäntönä Suomessa on, että kotimaisissa vierasadoptioissa adoptoitava lapsi sijoitetaan pääsääntöisesti alle 40-vuotiaille hakijoille. Pelastakaa Lapsen pitää nykyistä käytäntöä kotimaisissa adoptioissa hyvänä ja lapsen edun mukaisena. Yhdistys toteaa, että muissa Pohjoismaissa ja myös monissa muissa eurooppalaisissa maissa näkemys yläikärajan tasosta on samansuuntainen kuin Pelastakaa Lasten ehdottama 42 vuotta.

Ikäero (7 §)

Porvoon kaupunki pitää lapsen edun mukaisena sitä, ettei ikäero adoptiovanhempiin ole liian suuri esimerkiksi uusien menetykokemusten välttämiseksi.

Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset katsoo, että adoptionhakijoiden ja adoptoidun ikäero ei saa olla suurempi kuin 42 vuotta, sillä adoptoitu tarvitsee tukea ja pysyvyyttä aikuisikään saakka.

Oulun käräjäoikeus pitää esitettyä vähimmäisikäeroa (18 vuotta) perusteltuna. Enimmäisikäero 42 vuotta on keinotekoinen, eikä sille olisi tarvetta, jos ja kun säädetään enimmäisikä. Jos joku enimmäisikäero tulee vahvistaa, se tulisi olla vähintään nykyinen ulkomaisen adoption enimmäisikäraja 45 vuotta ottaen huomioon adoptioprosessien kesto.

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus ei pidä välttämättömänä enimmäisikäeroon liittyvää ehdotusta, joka käytännössä merkitsisi enimmäisikäeron laskemista kolmella vuodella. Ehdotuksen tavoitteena on ehkäistä se, että adoptiolapsista muodostuisi muista lapsista erottuvaa ryhmä, jonka vanhemmat ovat selvästi muiden samanikäisten lasten vanhempia iäkkäämpiä. Kirkkohallitus katsoo kuitenkin, että lapsilla on joka tapauksessa varsin eri-ikäisiä vanhempia. Ihmisten keskimääräinen elinajanodote on myös nousut.

Adoptioperheet katsoo, että adoptiovanhemman ja adoptoitavan lapsen ikäeroa pienentämällä 42–45 vuoden ikäerolla adoptoineet perheet eivät voisi saada adoption kautta sisarusta, sillä perheeseen tulevan lapsen täytyy olla nuorempi kuin jo perheessä olevat lapset. Jos enimmäisikäero halutaan kirjata lakiin, sen tulisi olla käytännössä noudatettu 45 vuotta.

Myös *Lapsettomien yhdistys Simpukka* katsoo, että jos lapsen ja vanhemman välinen enimmäisikäraja otetaan lakiin, se tulisi säilyttää nykyisen käytännön mukaisena (45 vuotta), määrittäen ikäero adoptionhakijoista nuoremman mukaan.

Pelastakaa Lapset ehdottaa enimmäisikäeroksi 40 vuotta. Lapsen edun näkökulmasta sekä adoptionhakijoiden ikäraajassa että ikäerossa toivotaan seurattavan pohjoismaista käytäntöä.

3.2.4 Yhteisadoptio (9 §)

Niistä lausunnonantajista, jotka ovat nimenomaisesti ottaneet kantaa yhteisadoption edellytyksiin, vähemmistö on kannattanut työryhmän ehdotusta, jonka mukaan yhteisadoptio olisi edelleen mahdollista vain aviopuolisolle (*sosiaali- ja terveysministeriö, Helsingin käräjäoikeus, evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, ortodoksinen kirkollishallitus*).

Suurin osa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista kannattaa työryhmän ehdotuksesta poiketen avoparien yhteisadoption mahdollistamista (*Pirkanmaan käräjäoikeus, lapsiasiavaltuutettu, Helsingin kaupunki, Lapsettomien yhdistys Simpukka, Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset, Suomen Asianajajaliitto, Väestöliitto, Sateenkaariperheet*). Työryhmän toimeksiannon rajauksesta johtuen ehdotukseen ei sisällynyt arviota siitä, tulisiko mahdollisuus yhteisadoptioon laajentaa koskemaan rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä. Muutamat lausunnonantajat esittivät myös tätä kysymystä koskevia kommentteja, jotka ilmenevät jäljempänä jaksosta 4.1.

Pirkanmaan käräjäoikeus katsoo, että esitetyt lainsäädännölliset ratkaisut yhteisadoptiosta eivät heijasta yhteiskunnan tosiasiallista tilaa ja kehityssuuntia. Lainsäätäjän kanta avioliitosta lapsen näkökulmasta pysyvänä ja vakaana instituutiona ei perustu tilastollisesti tutkittuihin tosiseikkoihin. Tosiasiallisesti useat avoliitot ovat huomattavasti vakiintuneempia ja turvallisemman kasvuympäristön tarjoavia kuin monet avioliitot. Käräjäoikeus viittaa myös siihen, että Ruotsissa on ehdotettu yhteisadoptio-oikeutta avopareille. Lisäksi käräjäoikeus esittää, että ehdotusten voidaan ennakoida lisäävän oikeuden käsittelyyn tulevia perheen sisäisten adoptioiden vahvistamisia ja oheishuoltajuusasioita. Tällöin syntyy tarve soveltavuuden, olosuhteiden pysyvyyden ym. seikkojen arvioimiselle oikeudessa. Mikäli yhteisadoptio olisi mahdollinen, arviointi toteutettaisiin adoptioasioiden ammattilaisten toimesta ja prosessiekonomisesti järkevästi.

Lapsiasiavaltuutettu esittää, että avioliitossa elävien lisäksi myös jo tietyn aikaa (esim. viisi vuotta) yhdessä avioliitonomaisissa oloissa eläneet puoliset voisivat hakea adoptiota yhdessä. Tämä tukisi myös sen tavoitteen toteutumista, että kaikki tosiasiallisesti lapsen hoitoon ja kasvatukseen osallistuvat puoliset olisivat saaneet adoptioeuvontaa.

Myös *Lapsettomien yhdistys Simpukka* esittää yhteisadoptio-oikeuden mahdollista laajentamista avoliitossa eläviin. Avoliitot ovat lisääntyneet pysyvän parisuhteen muotona. Lapsen etu lienee ennen kaikkea pysyvät ihmissuhteet sekä rakastava ja huolehtiva perhe vanhempien parisuhteen muodon sijaan.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto esittää, että yhteisadoptio mahdollistetaan myös avoliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa ja että avoliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa olevat voisivat adoptoida vain yhdessä vastaavalla tavoin kuin avioliitossa olevat.

Suomen Asianaajajaliitto katsoo, että avoliitto on yleinen ja myös lainsäädännössä tunnustettu perhemuoto. Yhtä lailla kuin avioliiton solmimista voidaan pitkähkön aikaa jatkunutta yhteistaloutta pitää takeena parisuhteen kestävyyydestä.

Sateenkaariperheet katsoo yhteisadoption epäämisen avopareilta johtavan lapsen edun kannalta kestävämpiin seurauksiin. Yhteisen adoption rajaamiselle avopuolisoiden tai rekisteröityjen parisuhteiden ulkopuolelle ei myöskään ole perusteita Suomen allekirjoittamissa kansainvälisissä sopimuksissa, mukaan lukien Euroopan neuvoston adoptiota koskeva yleissopimus. Lisäksi esimerkiksi ruotsalainen lainsäädäntö on kehittymässä päinvastaiseen suuntaan. Sateenkaariperheet toteaa, että juridisessa mielessä adoptiovanhempien avioliitto on toki monessa mielessä turvallisempi järjestely lapsen kannalta kuin avoliitto, mutta yhteinen adoptio avoliitossa on kuitenkin huomattavasti parempi lapselle kuin työryhmän esittämä malli, joka mahdollistaa yksinadoption perheeseen, jossa tosiasiallisesti on toinen vanhempi. Sateenkaariperheet esittää ensisijaisesti 9 §:n poistamista kokonaan, jolloin yhdessä adoptointi olisi mahdollinen kaikille pareille silloin, kun tuomioistuin harkitsee tapauskohtaisesti sen olevan lapsen edun mukainen. Vaihtoehtoisesti yhdistys ehdottaa 9 §:ää muutettavaksi siten, että muut kuin avopuolisot voivat adoptoida yhdessä, jos he ovat asuneet yhdessä vähintään kolme vuotta tai on muita lapsen edusta johtuvia erityisen painavia syitä vahvistaa adoptio. Lisäksi Sateenkaariperheet toteaa, että ne sateenkaariperheet, joissa elää alaikäisiä lapsia, ovat virallistaneet parisuhteensa huomattavasti harvemmin kuin vastaavat miehen ja naisen perheet. Homoseksuaalisen parisuhteen virallistaminen nykypäivänkin Suomessa sisältänee siis niin suuren sosiaalisen riskin, että perheet jättävät sen tekemättä vaikka parisuhteen rekisteröiminen parantaisi myös lapsen juridista asemaa. Tämä on yhdistyksen mukaan yksi lisäperuste avoparin yhteisen adoption mahdollistamiselle.

3.2.5 Adoptoitavan suostumus (10 §)

Invalidiliitto katsoo, että erityistä huomiota on kiinnitettävä vammaisen lapsen kuulemiseen koko adoptioprosessin ajan. Invalidiliitto ehdottaakin, että adoptiolain yksityiskohdaisiin perusteluihin ja adoptioprosessiin liittyviin ohjeistuksiin tulee maininta siitä, että lasta haastattelevalla henkilöllä on oltava tarvittava erityisosaaminen käytössä myös vammaisten lasten haastattelemiseen. Tämä koskee myös lakiehdotuksen 3 ja 26 §:ää.

3.2.6 Vanhempien suostumukset (11 §)

Lapsiasiavaltuutettu viittaa lapsiasianeuvottelukunnan työryhmälle 11.3.2010 tekemään aloitteeseen koskien ns. lastensuojelullista adoptiota. Aloitteesta huolimatta mietinnössä ei ole juurikaan sivuttu sijaisvanhempina toimineiden mahdollisuutta adoptoida huostaan otettu ja pitkään samassa perheessä kasvanut lapsi vanhempien vastustuksesta huolimatta. Lakiehdotuksen 11 §:n 2 momentti sinänsä mahdollistaa lapsen adoption momentissa säädetyin edellytyksin myös vanhempien kieltäytyttyä antamasta suostumustaan tai peruutettua suostumuksensa. Samoin lakiehdotuksen 8 luvun säännökset yhteydenpidosta tuovat osaltaan parannusta siihen, että lapsi voi adoptiosta huolimatta paremmin säilyttää suhteensa vanhempiinsa. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lakiesityksessä tai sen perusteluissa olisi tuotava nimenomaisesti esille lastensuojelun ja adoption välinen suhde. Lapsiasiavaltuutettu esittääkin, että ns. avoimen adoption käyttöönoton mahdollisuutta ja sen yhteyttä lastensuojelulakiin selvitettäisiin vielä tarkemmin oikeusministeriössä. Myös *Lastensuojelun Keskusliitto* pitää valitettavana sitä, että ehdotuksessa ei ole käsitelty mainittua problematiikkaa.

Sateenkaariperheet katsoo, että adoptiolainsäädännössä painotetaan liian vahvasti biologisen vanhemman oikeutta lapsen oikeuden kustannuksella. Tahdonvastaisen adoption edellytyksiä olisi tullut tarkistaa niissä tilanteissa, joissa lapsen hyöty pysyvästä sijoituksesta harkitaan suuremmaksi kuin hyöty juridisesta suhteesta biologisiin vanhempiinsa. Tahdonvaltaiset adoptiot tietyissä tilanteissa salliva säännös olisi Sateenkaariperheiden mukaan tullut lisätä 11 §:ään tai ainakin asiasta olisi tullut mainita perusteluissa. Sateenkaariperheet huomauttaa lisäksi, että esimerkiksi Britanniassa sijaisvanhemmilla on mahdollisuus hakea lapsen adoptiota, kun lapsi on ollut sijoitettuna heidän luokseen vähintään 12 kuukautta. Ensisijaisesti tällaisissa tilanteissa voitaisiin lähteä neuvottelemaan avoimesta adoptiosta. Tässä yhteydessä yhdistys kritisoi lisäksi työryhmän kokoonpanoa, josta puuttui lastensuojelun asiantuntemusta edustava taho.

Myös *Väestöliitto* kiinnittää huomiota siihen, että huostaan otettujen lasten suuresta määrästä huolimatta maassamme ei käytännössä tehdä biologisten vanhempien tahdon vastaisia adoptioita, vaikka sekä voimassaoleva laki että lakiesitys antavat tähän erittäin painavista syistä mahdollisuuden. Esityksen perusteluissa tulisi tarkemmin selvittää, mitkä olisivat tällaisia syitä, koska nykyinen tulkinnanvarainen muotoilu ei ole omiaan edistämään huostaanottojen määrän vähenemistä. Myös *Vuxna Internationellt Adopterade* -yhdistys kiinnittää huomiota tarpeeseen helpottaa kotimaista adoptiota pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten osalta.

Espoon kaupunki toteaa, että lakiuudistuksen perusteluissa on huomioitu, että vastoin vanhemman suostumusta tapahtuvaa alaikäisen adoptiota voidaan lähtökohtaisesti pitää ongelmallisena. Sen sijaan mietinnössä esitetty perustelu siitä, että lakiehdotuksen sisältämä varsin korkea kynnyks vastoin vanhempien suostumusta tapahtuvalle adoptiolle johtaisi väistämättä siihen, ettei lakiehdotusta tältä osin voida pitää perustuslain vastaisena, ei ole riittävä. Tämän vuoksi lain säätämisperusteluihin tulisi kiinnittää huomiota. Lisäksi Espoon kaupunki toteaa, että huolimatta esityksen tavoitteesta vahvistaa adoptoitavan lapsen biologisen isän asemaa adoptioprosessissa, lakiehdotus mahdollistaa adoption biologisen vanhemman suostumuksen puuttumisesta huolimatta. Vaikka adoptiosta päättämiseen suostumuksen puuttuessa tai sen peruuttamista koske-

vissa tapauksissa on säädetty lisäedellytyksenä lapsen ja vanhemman yhteydenpito ja suhteen laatu, on huomattava, että riitaisissa huolto- ja tapaamisasioissa yhteydenpito ja lapsen sekä tapaajavanhemman suhteen kehittyminen ei aina ole vanhemmasta tai hänen käyttäytymisestään riippuvaa. Puheena oleva lainkohta ei huomioi toisen vanhemman halukkuutta yhteydenpitoon sekä lapsen ja vanhemman suhteen laadun kehittämiseen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että lain yleisten tavoitteiden kannalta olisi perusteltua laissa erottaa ne tilanteet, joissa suostumuksen antajana on lapsen huoltajavanhempi, niistä tilanteista, joissa suostumuksen antajana on lapsen huollosta erotettu vanhempi. Näin esimerkiksi huostaan otetun lapsen vanhemman kielto-oikeus voitaisiin sivuuttaa lievemmin edellytyksin kuin sellaisen vanhemman, joka on lapsensa huoltaja.

Invalidiliitto kiinnittää huomiota pykälän 3 momenttiin, joka mahdollistaa adoption vahvistamisen erittäin painavista syistä, jos sen harkitaan olevan ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista, mikäli vanhempi ei voi sairautensa tai vammansa vuoksi pätevästi ilmaista tahtoaan. Invalidiliitto huomauttaa, että vammaisen henkilö pystyy tekemään itseään koskevan päätöksen tarvittaessa tuetusti ja ilmaisemaan mielipiteensä, vaikka häneltä puuttuisi kyky ilmaista itseään sanallisesti. Kyse voi olla pelkästään siitä, että käytössä ei ole tarvittavia kommunikaation apuvälineitä tai esimerkiksi puhevammaisen tulkkia. Tässä kohtaa lainsoveltajalle jää liian suuri liikkumavara lain tulkinnassa, mikä mahdollistaa vammaisten henkilöiden syrjinnän vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä.

3.2.7 Adoption suhde vanhemmuuden vahvistamiseen (12 §)

Lähes kaikki säännökseen kantaa ottaneet lausunnonantajat pitävät ehdotettujen adoptioon suhdetta vanhemmuuden vahvistamiseen koskevien nimenomaisten säännösten ottamista lakiin perusteltuna, sillä niiden katsotaan vahvistavan isän asemaa adoptioprosessissa (mm. *eduskunnan apulaisoikeusasiamies*, *Pirkanmaan käräjäoikeus*, *evangelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus*, *ortodoksinen kirkollishallitus*, *Helsingin kaupunki*, *Väestöliitto*, *Sateenkaariperheet*).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa, että työryhmän ehdotuksessa adoptoitavan lapsen isän asema on parempi kuin voimassaolevassa laissa niissä tapauksissa, joissa isyyttä ei ole vahvistettu. Ehdotus on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukainen.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että isyyden selvittämisen ja vahvistamisvelvoitteen sisällyttäminen lakiin lisännee jonkin verran sekä isyyden vahvistamista koskevien oikeudenkäyntien määrää että kustannuksia ja samalla hidastaa adoptioprosessia.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että ehdotetun säännöksen mukaan tilanteessa, jossa lapsen vanhemmuutta ei ole vahvistettu, mutta on aihetta otaksua, että vanhemmuus voitaisiin myöhemmin vahvistaa, adoptio on mahdollinen vain erittäin painavista syistä. Kuvattu tilanne liittyy yleensä tilanteeseen, jossa lapsen äiti ei ole suostunut lapsen isyyden selvittämiseen. Käräjäoikeus pitää hyvänä, että kyseisessä tilanteessa on olemassa mahdollisuus ehdotetulla tavalla adoptioon pelkästään toisen vanhemman suostumuksella: erit-

täin painavista syistä, jos se on ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista. Mainitut kriteerit ovat kuitenkin hyvin avoimia, eikä työryhmän esityö suoraan anna vastausta siihen, miten ristiriitaa vanhemmuuden vahvistamisen ja toisaalta adoptiolla luotavien perheolojen välillä on tarkoitettu punnittavan. Tuomioistuimen harkinnassa huomioon otettavien seikkojen esille tuominen adoptiolupapäätöksessä ja adoption vahvistamista koskevassa oikeuskäsittelyssä korostuu, jos kysymys on 12 §:ssä tarkoitettua tarkoitamasta tilanteesta.

Pirkanmaan kärjäoikeus katsoo, että 12 § selkiyttää biologisen isän asemaa ja parantaa näin hänen oikeusturvaansa. Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2009:40 ohjannee adoptiolain voimaantulon jälkeenkin harkintaa siitä, millaisen harkinnan perusteella adoptio voidaan vahvistaa silloin, kun isyyttä ei ole vahvistettu.

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus katsoo ehdotuksen vahvistavan isän roolia lapsen vanhempana ja olevan perusteltu sekä lapsen etuun että tasa-arvoon liittyvistä syistä. Myös *ortodoksinen kirkollishallitus* ja *Väestöliitto* pitävät isän asemaa vahvistavia ehdotuksia kuten henkilöllisyyden selvittämistä, vahvistamista ja harkinta-aikaa ennen adoptiota perusteltuina.

Helsingin kaupunki pitää biologisen isän aseman turvaamista tärkeänä, jotta isän halu ja valmiudet huolehtia lapsensa hoidosta ja kasvatuksesta tulevat arvioiduiksi ennen lapsen adoptiota. Lapsen edun mukaista on myös mahdollisuus myöhemmin saada tietoonsa adoptioasiakirjoista biologisen isänsä henkilöllisyys. Kaupunginhallitus pitää myös tärkeänä, että mahdollisessa isyyslain uudistamisessa huomioidaan liittymät adoptiolakiin.

Vantaan kaupunki kiinnittää huomiota ongelmaan, joka syntyy, jos hedelmöityshoidolla hankitun lapsen isä haluaa myöhemmin pitää lapseen yhteyttä (jatkaa yhteydenpitoa), vaikka lapsi oli jo adoptoitu. Lakiin tulee ottaa selkeät säännökset, kuinka hedelmöityshoidolla aikaansaatu lasten asioissa menetellään. Biologisen vanhemman asema on ongelmallinen muutoinkin tässä yhteydessä. Lapsen isä on ehkä antanut hedelmöityshoitoklinikalla sukusolujen käyttöön annettavan luovutussuostumuksen yhteydessä suostumuksen isyyden selvittämiseen (laki hedelmöityshoidoista 16 §). Mikäli suostumusta ei ole, isyyttä ei voida selvittää, vaikka se olisi tiedossa muutoin. Isä saattaa kuitenkin myöhemmin haluta tunnustaa lastenvalvojan luona isyytensä. Isyyden tunnustaminen voidaan ottaa vastaan, mutta isyyden selvittämistä ei voida toimittaa isyyslain 13 ja 3 a §:n nojalla. Mikäli kieltoa isyyden vahvistamiseen ei ole, niin vanhemman asema lapsen suhteen tulisi adoption jälkeen arvioitavaksi, jos isyyttä ei ennen adoptiota ole vahvistettu. On epäselvää, onko tarkoitus, että näissä tapauksissa voidaan tapaamis-oikeus kuitenkin vahvistaa. Samoin on epäselvää, tutkiiko kärjäoikeus adoptioasian yhteydessä, onko sukusolujen luovuttaja halunnut pysyä tuntemattomana tai onko muutoin asianosaisilla tiedossa, kuka on lapsen isä. Sukusoluja luovutettaessa on mahdollista määrätä, että niitä saa käyttää hedelmöityshoidossa vain tietty henkilö. Esityksen mukaan kiinnitetään huomiota siihen, kuinka todennäköistä on, että isyys myöhemmin vahvistetaan. Jos se on todennäköistä, adoption vahvistamisen edellytyksenä on 11 §:n 3 momentin mukainen menettely. Laissa olisi hyvä todeta myös se, kenen vastuulla tämä tutkiminen on; tekeekö sen jo adoptioneuvontaa antava viranomainen vai kärjäoikeus. Työntekijällä pitäisi olla selkeä valtuutus ryhtyä selvittämään tällaista yksityiselämän piiriin kuuluvaa asiaa ja asiakkaalla velvollisuus tietojen antamiseen.

Suomen Asianajajaliitto yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että adoptoitavan lapsen biologisen isän asemaa adoptioprosessissa on tarvetta parantaa. Asianajajaliitto katsoo kuitenkin, että säännöksen tulkinta voi johtaa lain keskeisten tavoitteiden vastaiseen tulokseen siten, että lapsen etu väistyy vanhemman edun tieltä. Jos lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella, on sinänsä aina aihetta otaksua, että vanhemmuus, so. lapsen isyys, voitaisiin myöhemmin vahvistaa. Isyyslain 8 §:n 2 momentin mukaan lastenvalvoja ei saa aloittaa tai jatkaa isyyden selvittämistä vastoin äidin tahtoa, jos lapsen äiti on kirjallisesti ilmoittanut lastenvalvojalle vastustavansa isyyden selvittämistä ja lapsi on äitinsä huollossa tai hoidettavana. Ehdotetun säännöksen soveltaminen voisi johtaa siihen, että mikäli avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen äiti vastustaa isyyden selvittämistä, adoption vahvistaminen voisi tulla kysymykseen vain säännöksessä mainituin erityisin edellytyksin. Lapsensa adoption haluava äiti saattaisi kokea tulevansa epäsuorasti pakotetuksi lapsensa isän henkilöllisyyden paljastamiseen, mikä ei saisi olla lain tarkoitus. Tällä hetkellä lapsen biologisella isällä ei ole mahdollista tunnustaa isyyttään tai nostaa kannetta isyyden vahvistamiseksi, mikäli lapsen äiti on tahollaan naimisissa ja vastustaa aviomiehensä kanssa isyyden selvittämistä. Tässä tapauksessa ehdotetulla säännöksellä ei olisi lapsen biologisen isän kannalta käytännön merkitystä.

Sateenkaariperheet toteaa, että uudistuksessa pitää kiinnittää huomiota siihen, että naisparien lasten juridisen aseman tunnustaminen ei vaikeudu ehdotuksen vääränlaisen tulkinnan takia. Yhdistys esittääkin tarkennuksia säännöksen sanamuotoon lain tarkoituksen vastaisten tulkintojen ehkäisemiseksi.

3.2.8 Yksinadoptio ja parisuhteen toisen osapuolen suostumus (13 §)

Monet lausunnonantajat kritisoivat sitä, että ehdotuksessa säilytetään voimassa olevassa lainsäädännössä oleva mahdollisuus yksinadoptioon rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa. Lausunnonantajat pitivät ehdotusta ongelmallisena sillä perusteella, että se heidän saamansa käsityksen mukaan mahdollistaa lapsen sijoittamisen perheeseen, jossa on käytännössä kaksi vanhempaa, joista vain toinen on saanut adoptioneuvontaa. Uudistuksessa tulisi lausunnonantajien mukaan varmistaa lapsen edun toteutuminen siten, että molemmat tosiasiallisesti adoptiovanhempana toimivat henkilöt täyttäisivät adoptiovanhemmalle asetetut kriteerit ja osallistuisivat adoptioneuvontaan yhdessä (*sosiaali- ja terveysministeriö, ortodoksinen kirkollishallitus, Pirkanmaan käräjäoikeus, lapsiasiavaltuutettu, Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa lapset, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Asianajajaliitto, Väestöliitto, Sateenkaariperheet, Lapsettomien yhdistys Simpukka, Espoon kaupunki*).

Espoon kaupunki esittää, että laki ei edellytä suostumuksen antajana toimivaa puolisoa esittämään rikosrekisteriotettaan tai antamaan suostumusta rikosrekisteritietojen tarkistamiseen. Edellä olevista seikoista johtuen sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollisuutta harkita hakijan em. tietoihin perustuvia ominaisuuksia tai muitakaan ominaisuuksia ja soveltuvuutta, vaikka näiden seikkojen selvittäminen olisi selvästi lapsen edun mukaista. *Espoon kaupunki* katsoo, että myös suostumuksen antaja tulisi velvoittaa osallistumaan adoptioneuvontaan ja että myös hänen taustansa tulisi selvittää adoptioprosessin kuluessa.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto huomauttaa, että lapsen adoptioiminen yksin perheeseen, jossa on tosiasiallisesti kaksi vanhempaa, mahdollistaa myös adoptiolainsäädännön kiertämisen toisen vanhemman kohdalla esimerkiksi terveydentilan tai iän osalta.

Monet lausunnonantajat kiinnittävät huomiota mahdollisuuteen kiertää edelleen yhteisadoptiota koskeva säännös siten, että rekisteröidyn parisuhteen molemmilla osapuolilla on mahdollisuus adoptoida sama lapsi erikseen (mm. *lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset, Väestöliitto*). *Lapsiasiavaltuutettu* esittää, että lakiesitystä harkittaisiin tältä osin vielä uudestaan ja estettäisiin kyseisen käytännön muodostuminen. *Lastensuojelun Keskusliitto* toteaa, että kuvatulle järjestelylle on vaikea löytää lapsen edusta lähteviä perusteluja.

Helsingin kaupunki katsoo, että lapsen edun mukaista on tulla sijoitetuksi perheeseen, jonka molemmat vanhemmat ovat saaneet adoptioneuvontaa, heidän valmiutensa adoptiovanhemmiksi on arvioitu ja he ovat molemmat sitoutuneita adoptioon adoptiovanhempina. Kahden vanhemman perhe nähdään yleensä vahvuutena ja näin ollen lapsen kahdesta tosiasiallisesta vanhemmasta olisi lapsen edun mukaista tulla myös hänen adoptiovanhempiaan.

Pelastakaa Lapset katsoo, että lapsen yksinadoptio perheeseen, jossa tosiasiallisesti on kaksi vanhempaa, ei ole lapsen edun mukaista, vaikka suostumus parisuhteen toiselta osapuolelta olisikin saatu. Lapselle on aina parempi, että hänestä huolta pitävät, samassa perheessä asuvat vanhemmat ovat myös hänen juridisia vanhempiaan. Myös *Suomen Asianajajaliitto* katsoo, että ehdotuksen yleisten tavoitteiden kannalta ei voida pitää tyydyttävänä sitä, että avopuoliso, joka suostumuksensa antamisella on osoittanut myönteisen suhtautumisensa adoptioon ja joka kuuluu adoptioneuvonnan henkilöpiiriin, ei voisi vahvistuttaa tosiasiallista vanhemmuuttaan adoptiolapseen nähden. *Väestöliitto* toteaa samansuuntaisesti, että yksinadoptiojärjestely, jossa tosiasiallisesti lapsi saa kaksi vanhempaa, vaikeuttaa ei-adoptioivan aikuisen roolia kasvatuksessa ja hoidossa sekä vaikeuttaa hänen sitoutumistaan lapseen.

Pirkanmaan käräjäoikeus huomauttaa myös, että perustuslain yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaen ei ole perusteltua, että parisuhdekumppaneille asetetaan lainsäädännössä vain velvollisuuksia.

Lausunnonantajat eivät kuitenkaan yksiselitteisesti vastusta yksinadoption mahdollisuutta. *Sosiaali- ja terveysministeriön* mukaan lainsäädäntöä uudistettaessa tulisi säilyttää mahdollisuus adoptoida lapsi yksin silloin, kun perheessä on vain yksi vanhempana toimiva aikuinen tai yksin adoptioimiseen on muu painava peruste. *Ortodoksinen kirkollishallitus* puolestaan esittää esityksen tarkentamista siten, että avoliitossa oleva henkilö voi adoptoida yksin vain siinä tapauksessa, että adoption voidaan katsoa olevan lapsen edun kannalta paras mahdollinen. Myös *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* esittää, että vieraan lapsen yksinadoptioiminen olisi mahdollista vain poikkeustilanteissa, kun se on lapsen edun mukaista ja adoptiota tarvitsevalle lapselle ei voida osoittaa kahden vanhemman perhettä. Myös *Pelastakaa Lapset* esittää vakavasti harkittavaksi, että yksinadoptioiminen olisi mahdollista vain poikkeustilanteissa.

3.2.9 Harkinta-aika (15 §)

Pirkanmaan käräjäoikeus katsoo, että esitys siitä, että isänsä suostumusta adoptioon ei saa ottaa vastaan ennen kuin laissa säädettävä harkinta-aika on kulunut, parantaa biologisen isän asemaa ja on onnistunut ehdotus.

Sateenkaariperheet ja *Seta* pitävät ehdotusta siitä, että kun lapsi syntyy naisparin ydinperheeseen, perheen sisäinen adoptio voidaan vahvistaa jo ennen äidin kahdeksan viikon harkinta-aikaa, merkittävänä parannuksena sateenkaariperheiden lasten syntymän yhteyteen jäävän lainsuojattoman ajan lyhentämiseksi. Adoptiolainsäädännön lisäksi lainsuojattomia jaksoja tulee tulevaisuudessa lyhentää myös muilla tavoin, esimerkiksi vanhemmuusolettaman soveltamisella myös naisparien perheissä syntyviin lapsiin.

3.2.10 Suostumuksen muoto (16 §) ja suostumuksen peruuttaminen (17 §)

Helsingin käräjäoikeus huomauttaa, että toisin kuin adoptioon annettavan suostumuksen muodosta, suostumuksen peruuttamisen muodosta ei ole mainintaa lakiehdotuksessa. Asian luonteen ja merkittävyyden vuoksi suostumuksen peruuttaminen tulisi tehdä samassa muodossa kuin suostumuksen antaminenkin.

3.3 Adoption oikeusvaikutukset (3 luku)

Sateenkaariperheet toteaa vanhemmuuden siirtymistä koskevaan 18 §:ään liittyen, että perheen sisäisissä adoptioissa tulisi luopua siitä edellytyksestä, että toinen aiemmista vanhemmista joutuu samalla luopumaan vanhemmuudestaan. Esimerkiksi perheen sisäinen adoptio naisparin perheessä tulisi olla mahdollista ilman, että lapsen isä joutuu luopumaan vanhemmuudestaan. Yhdistys kiinnittää huomiota Kanadan korkeimman oikeuden ratkaisuun, jossa mainittua edellytystä on pidetty perustuslain vastaisena.

Myös *Seta* katsoo, että adoptioprosessiin tarvittaisiin aiemman juridisen vanhemman mahdollisuus olla luopumatta vanhemmuudestaan niissä tapauksissa, joissa juridisen vanhemmuuden säilymisen voidaan katsoa olevan lapsen edun mukaista.

3.4 Adoptioneuvonta (4 luku)

3.4.1 Yleisiä adoptioneuvonnan kehittämiseen liittyviä kommentteja

Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota kuntien riittämättömiin resursseihin, mikä on käytännössä johtanut viivästyksiin myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaisten olosuhdeselvitysten valmistelussa.

Helsingin kaupunki katsoo, että adoptioneuvonnan kehittämisen lisäksi adoptiolasten erityistarpeet tulee huomioida riittävästi myös perheille suunnatuissa peruspalveluissa, joissa adoptio-osaamista tulisi lisätä.

Vantaan kaupunki toteaa, että adoptioneuvonnan antamisen tulee olla keskitettyä siten, että työntekijöillä on riittävä ammattitaito ja lainsäädännön tuntemus. Kuntien välinen yhteistyö olisi suotavaa, tai jopa asioiden keskittäminen suurempiin yksiköihin kuin yksi kunta. Myös palvelun ostaminen ulkopuoliselta palveluntuottajalta on todettu toimivaksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos katsoo, että adoptioneuvontaan liittyen tulisi varmistaa, että myös vammaisilla vanhemmilla on yhdenvertainen oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin.

Adoptioperheet toteaa, että adoptiohakijoilla pitäisi olla mahdollisuus saada adoptioneuvontaa omasta kunnasta tai lähialueelta. Tämän mahdollistamiseksi kunnissa työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä tulisi olla valtakunnallinen ammatillinen yhteistyöverkosto tiedonkulun ja osaamisen siirron varmistamiseksi. Adoptioperheelle tulisi taata jatkuvuus koko adoptioprosessin ajan. Yhdistys kiinnittää myös huomiota ehdotuksesta mahdollisesti aiheutuviin kustannuksiin.

Invalidiliitto on tyytyväinen siihen, että adoptioprosessin kehittäminen on uuden adoptiolain yksi ensisijainen tarkoitus. Lisäksi myönteistä on, että adoptiovanhemmille suunnattuun tukeen on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Hyvä tarkennus on myös se, että adoptioneuvonnasta säädetään tarkemmin asetuksella. Adoptioneuvonnasta tulee lisäksi tehdä ohjeistus adoptiolain soveltamisen tueksi. Adoptioneuvonnassa vammaisten adoptionhakijoiden kohdalla korostuu erityisesti sosiaalityöntekijän etiikka ja ammattitaito. Invalidiliiton näkökulmasta tärkeää on, ettei vanhemman fyysistä vammaa nähdä tekijänä, joka vaarantaa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa adoptioneuvontaa koskevien säännösten täsmenämistä ja selkeyttämistä. Yhdistys huomauttaa adoptoitavien lasten olevan entistä vanhempia ja tarvitsevan entistä useammin erityistä tukea ja hoitoa. Adoption onnistumisen varmistamisessa adoptiovanhempien valinnan, valmennuksen, ohjauksen ja tuen merkitys korostuu entisestään.

Näkövammaisten Keskusliitto huomauttaa, että adoptioneuvontaa antavilla tahoilla ja adoptionhakijoiden soveltuvuudesta päättävillä lupaviranomaisilla tulee olla riittävä ja asianmukainen tietämys näkövammaisuudesta. Tiedon ohella merkitystä on asenteilla.

Pelastakaa Lapset toteaa, että viime vuosikymmeninä adoptiotyössä on keskitytty paljon aikuisille adoptionhakijoille annettavan neuvonnan kehittämiseen. Adoption osapuolista lapsi ja biologiset vanhemmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Koska adoptiolla on merkittäviä vaikutuksia lapsen olosuhteisiin ja ihmissuhteisiin, on tärkeää että lapsen kanssa työskennellään ja häntä autetaan ja tuetaan kaikin tavoin. Lapsen kanssa työskentelyä tulisi laissa painottaa. Mikäli lapsen kanssa työskentelystä ei nähdä tarvetta säätää tarkemmin pykälätasolla, tulisi lapsen kanssa työskentely kuitenkin huomioida lain perusteluissa ja lain soveltamisen ohjeistuksessa.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että adoptioneuvonnan keskeisenä tavoitteena tulisi olla antaa adoptiosta päättävälle viranomaiselle mahdollisimman kattava informaatio päätöksenteon tueksi. Adoptioneuvonnan päätteeksi annettava selvitys tulee rinnastaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 §:ssä tarkoitettuun olosuhdeselvitykseen. Ehdotuksen mukaan selvityksessä on esitettävä adoptioneuvonnan antajan näkemys adoption edellytysten täyttymisestä ja hakijoiden kelpoisuudesta adoptiovanhemmiksi. Asianajajaliitto korostaa tuomioistuimen ja lupaviranomaisen velvollisuutta oma-aloitteisesti hankkia kaikki muukin asian ratkaisemisen kannalta tarpeellinen selvitys.

Väestöliitto kiinnittää huomiota olemassa oleviin suuriin alueellisiin eroihin koskien sitä, kuinka nopeasti adoptioneuvonta voidaan hakijoille hänen kotikunnassaan aloittaa. Joissain kunnissa hakijat voivat joutua jonottamaan neuvontaan pääsyä yli vuoden. Adoptionhakijat eivät ikärajoista johtuen kaipaa tällaista viivytystä. Lain voimaantulon yhteydessä tulee huolehtia siitä, että adoptioneuvonnalle taataan kaikissa kunnissa riittävät resurssit.

3.4.2 Adoptioneuvonnan pyytäminen (21 §)

Espoon kaupunki katsoo, että adoptioneuvontaan osallistumaan olisi velvoitettava myös rekisteröidyssä parisuhteessa tai avoliitossa elävä suostumuksen antava puoliso.

3.4.3 Adoptioneuvonnan antajat (22 §)

Valtiovarainministeriö katsoo adoptioneuvonnan olevan sellainen palvelu, jossa henkilöstön kelpoisuusehdoista säätäminen voi olla perusteltua. Jatkovalmistelussa tulee kuitenkin vielä arvioida, onko työryhmän ehdotus tehtävään nähden liian kapea-alainen ja onko asetettavat kelpoisuusvaatimukset mahdollista toteuttaa myös käytännössä, kun huomioon otetaan tiettyjä ammattihenkilöitä koskeva työvoimapula.

Porvoon kaupunki pitää lapsen edun mukaisena ehdotusta, jonka mukaan sama sosiaalityöntekijä vastaa adoptioneuvonnasta ennen lapsen saapumista sekä lapsen saavuttua. On hyvä, että kiinnitetään huomiota myös adoptioneuvontaa antavan työntekijän kelpoisuuteen sekä hänen perehtyneisyyteen adoptioasioihin. Samanaikaisesti on toki myös katsottava että ko. koulutusta on saatavilla.

Vantaan kaupunki huomauttaa, että työntekijöitä, joilla on sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus, ei tälläkään hetkellä ole saatu riittävästi rekrytoitua sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalle. Useita sosiaalityöntekijän vakansseja hoitavatkin henkilöt, joilla tätä kelpoisuutta ei ole. Ehdotuksen mukaiset edellytykset (kokemus ja tieto adoptioasioista) ovat näin ollen todella vaativat.

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa sitä, että sosiaalityöntekijältä edellytetään perehtyneisyyttä adoptioasioihin. On kuitenkin huolehdittava siitä, että tehtävään varataan riittävästi taloudellisia ja henkilöstöresursseja, jotta hyvät tavoitteet toteutuisivat myös käytännössä ja alueellisesti tasa-arvoisesti.

Interpedia pitää lakiehdotuksessa esitettyä edellytystä adoptioeuvonnan antajan perehtyneisyydestä adoptioasioihin välttämättömänä sekä adoptioeuvonnan antajan erikoistumista ja lisäkouluttautumista hyvin suositeltavana.

Kuuloliitto pitää ehdottoman tärkeänä sitä, että lakiin otetaan adoptioeuvonnan antajaa koskeva kelpoisuusvaatimus ja vaatimuksena mietinnössä esitetty korkeakoulututkinto. Tämä ei itsessään kuitenkaan riitä, vaan sosiaalityöntekijöiltä olisi vaadittava ennakkoluulotonta asennetta muun muassa vammaisia adoptionhakijoita kohtaan ja, kuten mietinnössä on ilmaistu, perehtyneisyyttä adoptioihin.

Pelastakaa Lapset pitää adoptioeuvonnan antajan kelpoisuuden määrittelyä hyvänä ehdotuksena.

Talentia kannattaa ehdotusta adoptioeuvontaa antavan viranhaltijan tai työntekijän ammatillisesta kelpoisuusvaatimuksesta ja perehtyneisyydestä adoptioasioihin.

Yhteiset Lapsemme pitää tärkeänä, että adoptioeuvontaa antavien sosiaalityöntekijöiden adoptio-osaamiseen kiinnitetään huomiota.

3.4.4 Adoptioeuvonnan aloittaminen (23 §)

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa lakiehdotuksen adoptioeuvontaa koskevia säännöksiä ja pitää tärkeänä, että adoptioeuvonta käynnistetään ilman viivytyksiä. *Lapsiasiavaltuutettu* kannattaa myös hakijalle nimettävää omaa kelpoisuusehdot täyttävää sosiaalityöntekijää, jolla on työpari. Tämä tukee adoptionhakijan edellytysten arvioinnin ammattimaisuutta ja asianmukaisuutta.

Espoon kaupunki katsoo, että koska adoptioeuvontaa antavat ehdotetun lain 22 §:n mukaan myös luvan saaneet adoptiooimistot, olisi tarpeen selvittää, onko ”lapsen asiasta vastaavan sosiaalityöntekijän” mahdollista olla järjestön palveluksessa vai onko hän aina kunnallinen viranhaltija.

Porvoon kaupunki korostaa viivytyksettä aloitetun adoptioeuvontaprosessin tärkeyttä erityisesti silloin, kun lapsi ollaan antamassa adoptoitavaksi.

Vantaan kaupunki huomauttaa, että ehdotukset aiheuttavat työmäärän lisääntymistä, uudelleen järjestelyjä tai siirtymistä palvelun ostamiseen viivytyksettömän käsittelyn toteuttamiseksi.

Suomen Kuntaliitto toteaa käsitteen ”lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä” olevan sama kuin lastensuojelulain 13 b §:ssä. Koska adoptioprosessissa lapsi voi olla samaan aikaan myös lastensuojelun asiakkaana, olisi sekaannusten välttämiseksi toivottavaa, että adoptionevonnasta vastaisi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sijasta adoptionevonnasta vastaava sosiaalityöntekijä.

Adoptioerheet katsoo, että adoptionevonnasta aloittamisen ajankohdasta ja neuvonnan kestosta tulisi määrätä laissa, jotta adoption osapuolia ei asetettaisi eriarvoiseen asemaan heidän asuinpaikastaan riippuen. Myös neuvonnan sisällöstä tulisi määrätä tarkemmin laissa tai asetuksessa. Adoptionevonnasta laadullinen kehittäminen ja alueellisten erojen poistaminen niin laadussa kuin neuvonnan kestossa vaativat resursseja. Myös *Lapsettomien yhdistys Simpukka* kiinnittää huomiota eri paikkakunnilla asuvien hakijoiden eriarvoiseen asemaan. Se pitää tarpeellisena adoptioprosessin nopeuttamista ja toivoo jonkinlaista takuuta sille, että adoptionevontaan pääsee tietyn ajan kuluessa.

Pelastakaa Lapset pitää myönteisenä ehdotusta, jonka mukaan lapselle nimetään hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä.

Talentia katsoo adoptionevonnasta aloittamista koskevan säännöksen vahvistavan lapsen edun huomioon ottamista. Säännös on idealtaan sama kuin lastensuojelulaissa tarkoitettu määräys lapsen asioista vastaavasta sosiaalityöntekijästä. Järjestö pitää neuvonnan aloittamista koskevan säännöksen velvoittavuutta riittävänä.

3.4.5 Adoptionevonnasta tehtävät (24 §)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että lapselle ehdotettu oikeus saada adoptionevontaa turvaa lapsen oikeutta vaikuttaa harkitusti itseään koskeviin asioihin yhden-suuntaisesti juuri voimaan tulleen lapsen oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 3 artiklan, perustuslain 6 §:n 3 momentin ja lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan kanssa.

Työryhmän mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että adoptionhakijat voivat adoptionevontaa täydentävänä elementtinä halutessaan osallistua vapaaehtoisille adoptiovalmennuskursseille. Moni lausunnonantaja kannattaa pakollisia tai vapaaehtoisia adoptiovalmennuskursseja (*lapsiasiavaltuutettu, T:mi Adoptioplus, Adoptioerheet, Lapsettomien yhdistys Simpukka, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset, Interpedia, Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset, Vuxna Internationellt Adopterade ja Yhteiset Lapsemme*).

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että pelkkä adoptionevonta ei ole riittävää takaamaan lapsen kannalta onnistunut adoptio. Kaikilta adoptionhakijoilta tulisi adoptionevonnasta lisäksi edellyttää adoptiovalmennusta, joka on luonteeltaan vuorovaikutuksellista ja prosessinomaista. Tämä lisäisi lapsiasiavaltuutetun mukaan adoptionhakijan valmiutta va-

rautua esiin nouseviin kysymyksiin ja ongelmiin, mikä olisi omiaan vaikuttamaan lapsen kotiutumiseen myönteisellä tavalla. *T:mi Adoptioplus* kannattaa lapsiasiavaltuutetun ehdotusta ja esittää muun muassa, että valmennuskurssitoiminnan laadukkuus tulee taata jatkossakin. Kurssitoiminnan tulisi olla valvottua ja joko luvan- tai ilmoituksenvaraista ja sen toteuttavalta taholta tulisi edellyttää riittävää adoptioasiantuntemusta.

Lapsettomien yhdistys Simpukka toivoo panostusta adoptionhakijoiden ja -odottajien tukemiseen ja toivoo maksuttomia, laadukkaita ja riittävän laajoja adoptiovalmennuskursseja pakollisiksi kaikille hakijoille ja riittävästi resursseja niiden järjestämiseen. Valmennuskurssit tarjoavat tiedon lisäksi arvokasta vertaistukea ja mahdollistavat tukiverkoston syntyminen.

Interpedia huomauttaa, että monet kohdemaat pitävät adoptiovalmennuskursseja suositeltavina tai jopa pakollisina. Näin ollen pakollinen valmennuskurssille osallistuminen on myös hakijoiden etu. Ryhmässä saatu valmennus täydentää ammatillista adoptioneuvontaa ja on aina myös tulevan adoptiolapsen etu. Tämä adoption valmistautumismuoto on nähty itsestäänselvyytenä muissa Pohjoismaissa.

Vuxna Internationellt Adopterade kannattaa pakollisia valmennuskursseja tuleville adoptiovanhemmille samaan tapaan kuin esimerkiksi Tanskassa, Hollannissa ja Ruotsissa. Kurssien tulee olla tasalaatuisia ja niiden tarjonta riittävää kotipaikasta riippumatta.

Yhteiset Lapsemme kannattaa sitä, että kaikki adoptionhakijat osallistuisivat vapaaehtoisuuteen perustuville adoptiovalmennuskurssille. Yhteiset Lapsemme ry ei kuitenkaan esitä, että kurssit tulisivat tässä vaiheessa lakisääteisiksi. Kurssien muuttaminen lakisääteisiksi edellyttäisi laajempaa selvitystä kurssien luonteesta, sisällöstä ja laajuudesta sekä myös kuntien edellytyksistä järjestää riittävän laadukkaita kurseja tai muulla tavoin huolehtia riittävän laajasta ja laadukkaasta kurssitoiminnasta.

3.4.6 Adoptioneuvonta adoption vahvistamisen jälkeen (25 §)

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä sitä, että adoptioneuvonta on suunnitelmallista ja sisältää myös adoption jälkipalvelun.

Helsingin kaupunki katsoo, että jälkipalvelun kehittämisellä voidaan myötävaikuttaa adoptioiden onnistumiseen ja ennaltaehkäistä adoptioerheiden mahdollisten vaikeuksien kärjistymistä.

Porvoon kaupunki pitää tarpeellisena adoption vahvistamisen jälkeisen neuvonnan sisällön avaamista lakiehdotuksessa tehdyllä tavalla. Kysymys siitä, kuka hoitaa adoption vahvistamisen jälkeisen neuvonnan, mikäli kunta hankkii adoptioneuvontaa ostopalveluna, on harkittava tarkkaan. Sisältö adoption vahvistamisen jälkeisessä neuvonnassa on kuitenkin pitkälti sidottu paikkakunnan tarjoamiin palveluihin. Erityisen hyvänä Porvoon kaupunki pitää varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen nostamista esiin.

Vantaan kaupunki pitää asiakkaan ohjaamista yleisten palveluiden piiriin usein riittävänä toimenpiteenä adoption vahvistamisen jälkeen. Adoptiolasten tuleamista lastensuojel-

lun asiakkaaksi muita lapsia useammin ei ole voitu Vantaalla havaita. Erityisen avun ja tuen tarpeen selvittäminen tarvittavassa laajuudessa lienee ohjausta ja neuvontaa eikä velvoita varsinaisen asiakassuunnitelman laatimiseen. Olisi selkeämpää, jos säädettäisiin myös jonkinlaisesta aikarajasta koskien sitä, kuinka kauan jälkipalveluvelvollisuus säilyy kunnalla. Perheiden muuttaessa toiseen kuntaan saattaa myös olla epäselvää, säilykö velvollisuus antaa palvelua myös toiseen kuntaan.

Adoptioperheet katsoo, että adoptioneuvontaa adoption vahvistamisen jälkeen tulisi kehittää huomattavasti perheiden tarpeita kuunnellen. Yhdistys toivoo, että lainsäädännön toteuttamiselle osoitetaan tältä osin riittävät taloudelliset resurssit. Adoptioperheillä ei useinkaan ole käytettävissään esimerkiksi äitiysneuvolaan verrattavia tukipalveluita. Lapsen tultua kotiin sosiaalityöntekijä tekee kunkin adoptioomaan vaatimat seuranta-käynnit, minkä jälkeen perhe on omillaan.

Invalidiliitto huomauttaa, että vammaisten lasten kohdalla on huomioitava sosiaalihuoltolainsäädäntöön perustuva velvollisuus tehdä palvelusuunnitelma, jossa tarkoituksena on nimenomaisesti kartoittaa lapsen tarvitsemat palvelut. Lapselle todennäköisimmin tehdään muitakin suunnitelmia, kuten kuntoutussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelmien yhteensovittaminen ja eri tahojen tiivis yhteistyö on äärimmäisen tärkeää vammaisen lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Samalla varmistetaan, että vanhemmat saavat tarvitsemansa tuen kasvatustehtävässään. Invalidiliitto ehdottaa, että adoptiolain yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään maininta velvollisuudesta tehdä palvelusuunnitelma vammaiselle lapselle.

Julkiset oikeusavustajat kannattaa ehdotusta adoption vahvistamisen jälkeen annettavasta adoptioneuvonnasta. Adoptiovanhemmat tarvitsevat usein myöhemminkin erityistä tukea vanhemmuuteen ja heille tulee tarjota samanlaista ohjausta kuin sijaisvanhemmillä on nyt mahdollisuus saada.

Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset toteaa, että adoptioperhettä on tuettava adoption jälkeen ja korostettava avun hakemisen tärkeyttä ongelmatilanteiden ilmetessä. Kokonaisvaltainen tuki on tärkeää myös adoptoidun ollessa aikuinen.

Yhteiset Lapsemme pitää tärkeänä sitä, että adoptioneuvonnan antajia ohjeistetaan tarvittaessa ohjaamaan adoptiolapsi ja -perhe sekä lapsen aikaisemmat vanhemmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sosiaali- ja terveyspalvelujen taikka muun avun ja tuen piiriin.

Lapsettomien yhdistys Simpukka pitää tärkeänä panostusta adoption jälkeiseen neuvontaan. Adoption jälkeistä neuvontaa on kehitettävä adoptioperheiden toiveita ja tarpeita kuullen.

Talentia toteaa, että lainsäädäntöä laadittaessa ei ole tiedossa, kuinka paljon jälkipalvelu tuo lisätehtäviä sosiaalityöntekijälle. Sen vuoksi jälkipalvelusta ja koko adoptioneuvonnan toteutumisesta on syytä tehdä arvio, kun lainsäädäntö on ollut voimassa kolme vuotta.

3.4.7 Lapsen mielipiteen selvittäminen (26 §)

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä nimenomaista säännöstä alaikäisen lapsen mielipiteen selvittämisvelvollisuudesta. Lapsiasiavaltuutettu esittää kuitenkin pykälään selkeämmin kirjattavaksi velvollisuus selvittää kaikenikäisten alaikäisten adoptoitavien mielipide. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu esittää, että lakiin kirjataan velvollisuus huomioida adoptioneuvonnassa perheessä jo olevien lasten näkemykset adoptiosta.

Pelastakaa Lapset pitää hyvänä ehdotusta, joka velvoittaa sosiaalityöntekijän työskentelemään henkilökohtaisesti lapsen kanssa lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

3.4.8 Lapsen sijoittaminen (27 §)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kannattaa lapsen edun mukaisena lakiin kirjattavaksi ehtoa, että adoptiolapsen tulee saada päästä nuorimman lapsen asemaan perheessä.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa esitystä, jonka mukaan lapsen sijoitus adoptionhakijoiden luokse tehdään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän parityönä. Lastensuojelun Keskusliitto kuitenkin kritisoi ehdotusta siitä, että perusteluissa ilmenevää periaatetta, jonka mukaan lapsi sijoitetaan ensisijaisesti sellaiseen perheeseen, jossa hän saa kaksi adoptiovanhempaa, ei ole kirjoitettu lakitekstiin.

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä säännöstä, jonka mukaan lapsen vanhempien toivomukset adoptioperheen ominaisuuksista otetaan huomioon aina kun se on lapsen edun mukaista. Lisäksi *Pelastakaa Lapset* korostaa tarvetta kiinnittää lapsen siirtymätilanteisiin erityistä huomiota ja minimoida lapselle tarpeettomien väliaikaisten sijoitusten määrä ylimääräisten erokokemusten välttämiseksi. *Pelastakaa Lapset* ehdottaakin, että pykälään lisätään velvollisuus tutkia esimerkiksi vauvaikäisten lasten kotimaisissa adoptioissa mahdollisuus sijoittaa lapsi suoraan adoptioperheeseen, mikäli se on lapsen edun mukaista ja biologisten vanhempien toive.

3.4.9 Toimenpiteet lapsen sijoituksen epäonnistuttua (28 §)

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että 2 momentin perusteluista tulisi selvyden vuoksi ilmetä, mikä taho vastaa lapsen mahdollisesta palauttamisesta aiheutuvista kustannuksista.

Vantaan kaupunki pitää säännöstä, joka mahdollistaa lapsen palauttamisen alkuperävaltion, vaikeaselkoisena ja tulkinnanvaraisena.

3.4.10 Adoptioneuvonnan keskeyttäminen (29 §)

Porvoon kaupunki ja Pelastakaa Lapset pitävät mahdollisuutta keskeyttää adoptioneuvontaa adoption edellytysten puuttuessa tervetulleena myös resurssien kohdentamisen kannalta.

Kuuloliitto kannattaa ehdotusta säännökseksi adoptioneuvonnan keskeyttämisestä, sillä se turvaa myös hakijoiden oikeuden saada neuvontaa.

Näkövammaisten Keskusliitto muistuttaa, ettei näkövamma voi yksin olla riittävä peruste adoptioneuvonnan keskeyttämiselle.

Adoptioneuvonnan keskeyttämiseen liittyvää muutoksenhakua käsitellään jäljempänä yhdessä muiden oikeusturvan parantamiseen liittyvien ehdotusten kanssa jaksossa 3.13.1.

3.5 Kansainvälinen adoptiopalvelu (5 luku)

3.5.1 Kansainvälisen adoptiopalvelun pyytäminen (31 §)

Maahanmuuttovirasto pitää hyvänä, että pykälän perusteluissa on selvennetty, mitä asuinpaikan käsitteellä tarkoitetaan. Asuinpaikan käsitettä olisi perusteltua vielä selventää ainakin suhteessa kotikuntalain mukaiseen kotikuntaan.

3.5.2 Palvelunantajan tehtävät (33 §)

Interpedia ja Pelastakaa Lapset kiinnittävät huomiota siihen, että lakiehdotukseen on jäänyt kirjaamatta eräitä kansainvälisissä adoptioprosesseissa välttämättömiä tehtäviä, joista yksinomaan palvelunantajat huolehtivat. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi sen arviointi, onko hakemusten lähettämiseen kohdemaahan olemassa edellytyksiä ja täytävätkö hakijat kohdemaan kriteerit, sekä palvelunantajan ilmoitusvelvollisuus kohdemaan viranomaisille prosessin aikana adoption edellytyksissä tapahtuneista muutoksista. *Pelastakaa Lapset* ehdottaa, että palvelunantajan edellä mainitut tehtävät lisätään lakiin.

3.5.3 Palvelumaksu ja kulukorvaus (36 §)

Hämeenlinnan hallinto-oikeus huomauttaa, että palvelumaksujen ja kulukorvausten osalta ei ole mainittu valitusmahdollisuudesta. Saattaa tulla tilanteita, joissa palvelunkäyttäjä on tyytymätön määrättyyn maksuun, mutta joutuu sen kuitenkin maksamaan, jotta palvelunantamisesta ei kieltäydytä tai sitä keskeytetä. Kun palvelunantaja voi olla myös yksityinen luvan saanut yhteisö, tulisi muutoksenhausta, jos se on mahdollinen, olla nimenomainen säännös.

Interpedia ja *Pelastakaa Lapset* kiinnittävät huomiota adoptiopalvelun rahoituspohjan suunnittelun haasteellisuuteen. Toiminta on altista asiakasmäärissä tapahtuville muutoksille, jotka vuorostaan heijastelevat adoptiotoiminnan kansainvälisiä muutoksia ja vaihteluja. Adoptiopalvelunantajille määrättyjen tehtävien hoitoon tulisi uuden lain myötä luoda lakiehdotusta realistisempi rahoituspohjasuunnitelma. Adoptiopalvelunantajien toimintaedellytysten tukeminen tulisi yhdistysten mukaan huomioida lakiehdotuksessa selkeämmin.

Pelastakaa Lapset kiinnittää huomiota myös ehdotetun 33 §:n 2 momentin kohdassa 3) ja 4) palvelunantajalle säädettyyn jälkipalveluvelvoitteeseen. Kohdassa 4 mainittu tietojen saajalle annettu tarpeellinen tuki ja ohjaus ovat verrattavissa kotimaan adoptioononnonnassa annettavaan vastaavaan tukeen ja ohjaukseen. Palvelunantajan tarjoamana se on kuitenkin adoptiopalvelun maksun kautta asiakkaalle maksullista. Kotimaisten ja kansainvälisten adoptioiden jälkipalvelun tulisi olla kustannusten osalta yhdenvertaisessa asemassa. Samaa mieltä on *Lastensuojelun Keskusliitto*.

Interpedia ja *Pelastakaa Lapset* toteavat, että adoption jälkipalvelutyön rahoituksen järjestämiseen viitataan 36 §:ssä ja sen perusteluissa siten, että palvelunantaja perii toiminnasta aiheutuvat kulut kaikilta asiakkailta perittävällä palvelumaksulla, huomioiden menojen rakennetta riittävän pitkälle tulevaisuuteen. Jälkipalveluasiakkuuksien ajankohtaistumisen ennustaminen on kuitenkin lähes mahdotonta. Ehdotus asettaa eri aikoina adoptioprosessiin ryhtyvät asiakkaat eriarvoiseen asemaan jälkipalvelun sekä adoptiopalvelun tuottamien muiden palvelujen kustantajina. Ehdotus saattaa johtaa tilanteeseen, jossa pieni määrä uusia asiakkaita joutuisi rahoittamaan suuren määrän jälkipalveluasiakkaita. Perusteluissa esitetyn periaatteen, että palvelumaksukorotuksia ei tulisi asettaa asiakkaille kohtuuttoman suurina, tulisi yhdistysten mukaan näkyä myös jälkipalvelutyön rahoittamisen perusteluissa. Kulut on kuitenkin kohdistettava aina hakijan omaan prosessiin. Tässä on selvä ristiriita. *Pelastakaa Lapset* huomauttaa lisäksi, että käytännön työssä maksu olisi mahdollista saada asiakaskohtaisesti asiakkaan kotikunnan antamalla maksusitoumuksella, samoin kuin kotimaan adoptioissa. Tällöin varmistuttaisiin myös siitä, että tätä tarkoitusta varten ei ole peritty tai koottu ennalta vaikeasti ennakoitavia varoja, vaan maksu liittyisi todellisiin toteutuneisiin asiakkaan tapaamiseen liittyviin kuluihin.

Interpedia ja *Pelastakaa Lapset* katsovat myös, että Haagin yleissopimuksen mukaan adoption jälkipalvelu on määritelty keskusviranomaisen velvollisuudeksi ja näin ollen palvelumaksupohjainen jälkipalvelun kustantaminen on Haagin yleissopimuksen vastaista. Yhdistykset katsovat, että keskusviranomaisen tulee huolehtia toiminnan resursoinnista. Lisäksi *Pelastakaa Lapset* ja *Interpedia* toteavat, että kansainvälisissä adoptioissa on yleinen käytäntö, että lähettävien maiden viranomaiset asettavat adoptiotoiminnan yhdeksi ehdoksi tai suositukseksi, että adoptionhakijat tai adoptiopalvelunantajat vastaanottavassa maassa osallistuvat yleisiin lastensuojelun kehittämisohjelmiin tai ennaltaehkäiseviin ohjelmiin. Yhdistykset viittaavat Haagin yksityisoikeuden konferenssin toiseen adoptioon liittyvään hyvien käytäntöjen oppaaseen, joka on niiden mukaan kirjoitettu siinä hengessä, että näitä avustuksia tulisi sallia tietyin oppaasta ilmenevin edellytyksin.

3.5.4 Kieltäytyminen kansainvälisen adoptiopalvelun antamisesta (37 §)

Interpedia ja *Pelastakaa Lapset* kiinnittävät huomiota siihen, että lakiehdotuksessa palvelunantajan oikeutta kieltäytyä tai keskeyttää palvelunantaminen on rajattu kolmenlaiseen tilanteeseen. Ottaen huomioon adoptiopalvelulle määrätty yleistehtävä valvoa lapsen edun toteutumista adoptioprosessissa, tähän lakiehdotuksen kohtaan olisi perusteltua lisätä myös harkinnanvarainen mahdollisuus adoptiopalvelun väliaikaiseen keskeyttämiseen tilanteissa, joissa palvelunantaja arvioi, että adoptioprosessin jatkuminen ei olisi lapsen edun mukaista. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi tilanne tai tieto, joka voisi johtaa adoptioluvan peruuttamiseen (esim. raskaus). Väliaikaisen keskeytyksen tulisi olla voimassa niin kauan kuin asian käsittely adoptiolautakunnassa kestää.

3.6 Lupamenettely adoptioasioissa (6 luku)

3.6.1 Lupavaatimus (39 §)

Kaikki asiasta lausuneet lausunnonantajat kannattavat ehdotusta lähentää kotimaista adoptioprosessia kansainvälisissä adoptioissa jo nykyisin noudatettavaan menettelyyn omaksumalla lupamenettely myös kotimaisissa adoptioissa (*Vaasan hallinto-oikeus, Valvira, evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, Porvoon kaupunki, Adoptioperheet, Pelastakaa Lapset, Väestöliitto, Yhteiset Lapsemme*).

Vaasan hallinto-oikeus pitää lapsen ja adoptionhakijoiden edun mukaisena sitä, että kotimaisissa ja kansainvälisissä adoptioissa noudatetaan yhdenmukaista käytäntöä.

Pelastakaa Lapset katsoo, että ehdotus vahvistaa kotimaassa adoptiolasta toivovien asemaa ja saattaa kotimaan ja kansainvälisen adoption hakijat samaan asemaan lupamenettelyn osalta.

Porvoon kaupunki pitää hyvänä sitä, ettei lupamenettelyä tarvittaisi ns. perheen sisäisessä adoptiossa. Se kuitenkin pitää tarpeellisena selvittää yksityiskohtaisemmin, kuinka laaja selvitys perheen sisäisissä adoptioissa tulee tehdä.

Väestöliitto pitää perusteltuna esitettyä poikkeusta lupamenettelyyn, kun on kyse tosiasiallisesti vallitsevan perhetilanteen oikeudellisesta vahvistamisesta kotimaisissa adoptioissa.

Adoptioperheet huomauttaa, että adoptiolautakunnan työmäärän lisääntyminen ei saa johtaa lupien odotusaikojen pidentymiseen. *Lapsettomien yhdistys Simpukka* kiinnittää huomiota tarpeeseen taata riittävät resurssit adoptiolautakunnalle lupamenettelyn nopeuttamiseksi.

3.6.2 Luvan edellytykset kotimaisessa adoptiossa (40 §) ja adoptoitaessa vieraasta valtiosta Suomeen palvelunantajan välityksellä (41 §)

Interpedia huomauttaa, että lakiehdotuksesta ei käy selville, ollaanko uudistuksen myötä sallimassa samanaikaisesti sekä kotimaisen että kansainvälisen adoptiolapsen odotus. *Interpedia* ei hyväksy kotimaisen ja kansainvälisen adoptiolapsen samanaikaista odotusta, sillä ulkomailta adoptoidun lapsen vanhemmuus ja lapsen vastaanottaminen on merkittäväällä tavalla erilainen prosessi ja haaste perheelle kuin kotimaisen adoptiolapsen vastaanottaminen.

Pelastakaa Lapset ehdottaa, että lupa voitaisiin myöntää kerralla vain joko kotimaan tai kansainväliseen adoptioon, sillä kahden luvan yhtäaikainen käyttö olisi adoptiojärjestelmän resurssien tuhlausta ja järjestelmien kuormitusta.

3.6.3 Luvan edellytykset adoptoitaessa ilman palvelunantajaa vieraasta valtiosta Suomeen (42 §)

Monet lausunnonantajat kannattavat työryhmän ehdotusta ehkäistä itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä muun muassa tuomalla ilman palvelunantajaa tapahtuvat adoptiot lupamenettelyn piiriin (mm. *ulkoasiainministeriö, lapsiasiavaltuutettu, maahanmuuttovirasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, ortodoksinen kirkollishallitus, Porvoon kaupunki, Lapsen perusoikeudet, Lastensuojelun Keskusliitto, Pelastakaa Lapset, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Tuomariliitto, Sateenkaariperheet, Väestöliitto, Yhteiset Lapsemme*).

Ulkoasiainministeriö pitää tärkeänä, että lakiehdotuksella pyritään nykyistä tiukemmin estämään lupamenettelyn kiertäminen ja ennalta ehkäisemään itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä. Lisäksi ministeriö korostaa ehdotusta, jonka mukaan adoptiolla on tarkoitus vahvistaa jo tosiasiallisesti vallitseva lapsen ja vanhemman välinen suhde. On ehdottoman tärkeää edellyttää, että lapsi on tullut alun perin hakijan hoidettavaksi muussa kuin adoptiotarkoituksessa.

Ulkoasiainministeriö ja *maahanmuuttovirasto* kiinnittävät huomiota säännöksessä käytettyyn käsitteistöön. Molemmat pitävät hoidon ja kasvatuksen ”vakiintuneisuuden” määritelmää tulkinnanvaraisena. *Maahanmuuttovirasto* huomauttaa, että vakiintuneisuuden osoittaminen voi asiakirjaselvityksen puuttuessa olla ongelmallista.

Samankaltaisia todentamiongelmia liittyy *maahanmuuttoviraston* mukaan myös säännöksessä käytettyyn ”lähisukulaisuuden” käsitteeseen, jota ei ole riittävästi määritelty esityksessä. Näissäkin tapauksissa pitäisi tilanteen olla sellainen, että lapsi ei voi kasvaa omassa perheessään eli lapsen vanhemmat ovat esimerkiksi kuolleet eikä kotimaassa ole muita lähisukulaisia, jotka voivat adoptoida tai ottaa lapsen huoltoonsa. *Maahanmuuttovirasto* toteaa, että lapsia on käytännössä adoptoitu sukulaisperheeseen Suomessa taloudellisista syistä ja oleskeluluvan saamiseksi, vaikka hänen molemmat tai toinen vanhempansa ovat elossa ja hän asuu vanhempiensa luona.

Maahanmuuttovirasto toteaa vastaanottavansa vuosittain useita oleskelulupahakemuksia, joissa adoptio on tehty itsenäisesti. Esitetyn sääntelyn mukaisissa adoptiomenettelyissä erityistä huomiota tulee maahanmuuttoviraston mukaan kiinnittää asiakirjojen luotettavuuteen ja sen arviointiin.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että itsenäisiä adoptioita koskevat ehdotukset myös täsmenävät ulkomailta tapahtuvien itsenäisten adoptioiden käsittelyä ja ovat omiaan nopeuttamaan lupamenettelyä.

Evangelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus pitää perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan tarkkaan rajatuissa tapauksissa olisi mahdollista adoptoida ulkomailta asuva lapsi silloinkin, kun suomalaisella palveluntarjoajalla ei ole hyväksyttyä yhteistyötahoa lapsen asuinpaikkavaltiossa, jos on kysymys lapsesta, johon adoption hakijoilla on erityinen suhde esimerkiksi sukulaisuuden perusteella. Toisaalta tarkat rajaukset ovat tarpeellisia lapsikaupan ehkäisemiseksi.

Lasten perusoikeudet korostaa sitä, että sosiaali- ja terveystieteiden ja muiden adoptiopäätöksiä tekevien viranomaisten tulisi saada riittävää koulutusta lapsikaupaan ja lasten kaupalliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvistä kysymyksistä yleensäkin. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että riittävää koulutusta ei ole järjestetty viranomaisille esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden ja ihmiskaupan eri muotojen tunnistamiseksi juuri lasten osalta.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää esitystä tärkeänä ja kannatettavana itsenäisiin adoptioihin liittyvien epäkohtien ja riskien (lapsen biologisten vanhempien asianmukaisen suostumuksen puuttuminen, lapsikauppa, lapsen taustan selvittämisen puutteellisuus) välttämiseksi sekä lupasäännösten kiertämisen estämiseksi.

Pelastakaa Lapset pitää ilman palvelunantajaa tapahtuvien adoptioiden rajoittamista perusteltuna väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Suomen Asianajajaliitto yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että itsenäisiin adoptioihin liittyviä riskejä on syytä ennalta ehkäistä. Käytännössä itsenäisiin adoptioihin liittyvät ongelmat ovat kuitenkin lähinnä liittyneet tarvittavien dokumenttien ja selvitysten hankkimiseen vieraasta valtiosta. Asianajajaliitto pitää kannatettavana sitä, että lupa yksityisiin adoptioihin ulkomailta haettaisiin jo etukäteen, jolloin adoption edellytykset tulisivat tutkituiksi jo asian käsittelyn alkuvaiheessa. Itsenäisille adoptioille asetut rajoitukset ja niiden tulkinta tulisi lupakäytännössä kuitenkin olla riittävän väljiä, jotta niiden kiertämiseksi ei syntyisi keinotekoisia uudenlaista adoptioturismia.

Suomen Asianajajaliitto kiinnittää lisäksi huomiota ehdotukseen, jonka mukaan ilman palvelunantajaa tapahtuvaan adoptioon voitaisiin myöntää lupa, jos lapsi on hakijan tai hänen puolisonsa lähisukulainen tai aikaisempi lähisukulainen tai jos lapsi on ollut väkiintuneesti hakijan hoidettavana ja kasvatettavana. Asianajajaliitto ehdottaa, että lakiin sisällytetään lisäksi lauseke, jonka perusteella olisi mahdollista huomioida ne moninaiset muut olosuhteet ja tilanteet, jotka yksittäistapauksessa voivat olla adoptiolupahakemuksen perusteena. Esimerkiksi kansainvälisissä työtehtävissä ulkomailta olevat henkilöt saattavat päätyä tilanteeseen, jossa heidän ja hoitoa ja kasvatusta vailla olevan lapsen välille syntyy sellainen henkilökohtainen side, että adoptio on lapsen edun vuoksi sallit-

tava. Lakiin on lisättävä kolmas kohta, joka sallii adoption sellaisissa tapauksissa, joissa adoptio lapsen ja hakijan välinen henkilökohtainen suhde sekä muut olosuhteet huomioon ottaen on lapsen edun mukaista. Mikäli adoption yleiset edellytykset täyttyvät, saisi adoption esteenä näissä tilanteissa olla ainoastaan se, että lapsella on jo asuinvaltiossaan sellainen toimiva perheyhteisö, joka voi turvata hänelle tasapainoisen ja turvallisen kasvuympäristön.

Sateenkaariperheet pitää ongelmallisena työryhmän ehdotusta, jonka mukaan Suomessa asuvan henkilön ilman adoptiolautakunnan lupaa vieraassa valtiossa toteuttamaa alaikäisen lapsen adoptiota ei voitaisi enää tunnustaa Suomessa päteväksi edes Helsingin hovioikeuden päätöksellä. Yhdistys kysyykin, miten menetellään tilanteissa, joissa tällainen adoptio on kuitenkin toteutettu. Ehdotettu säännös on yhdistyksen mukaan erityisen ongelmallinen, kun se liitetään kahteen mietinnön muuhun ehdotukseen. Ensinnäkin hovioikeuden päätösvaltaa sitova säännös on ongelmallinen, koska työryhmän esitys ei anna adoptiolautakunnallekaan minkäänlaista harkinnanvaraakaan luvan myöntämisessä vieraan lapsen itsenäiseen adoptioon. Jommallakummalla toimijalla täytyisi olla käytettävissään harkintavaltaa erityistapausten varalta. Toiseksi työryhmä tulee samalla lisänneeksi paineita itsenäiseen adoptioon esittämällä yhteisen adoption rajaamista vain aviopareille.

3.6.4 Todistus adoptioluvasta (46 §)

Pelastakaa Lapset toteaa, että todistus adoptioluvan saamisesta tulisi kansainvälisissä adoptioissa toimittaa hakijoiden ja adoptiopalvelun lisäksi adoptioeuvonnan antajalle.

3.6.5 Luvan voimassaolo (47 §)

Interpedia ja *Pelastakaa Lapset* ehdottavat, että adoptioluvan voimassaolo lakkaisi tilanteissa, joissa hakija itse keskeyttää adoptioprosessin. Lisäksi ne ehdottavat, että kansainvälisissä adoptioissa adoptioluvan voimassaoloajan pidentäminen sallittaisiin vain kahdesti, mikäli hakemusta ei ole voitu lähettää kohdemaahan.

3.6.6 Muutoksenhaku (50 §)

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että adoptiolautakunnan muutoksenhakuoikeutta hallinto-oikeuden päätökseen ei esityksessä ole lainkaan perusteltu.

Adoptioperheet ei kannata ehdotusta, jonka mukaan adoptiolautakunta saisi hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Adoptiolautakunnan valitusoikeus vaarantaisi adoptionhakijoiden oikeusturvaa adoptioprosessin pitkittymisen muodossa. Adoptioperheet pitää myös ristiriitaisena sitä, että adoptiolautakunta saisi hakea muutosta hallinto-oikeuden tekemään päätökseen, jolla olisi muutettu sen itse tekemää päätöstä. Koska hallinto-oikeuden päätös ei koskaan adoptiolupa-asioissa voi sisältää lain tulkintakysymyksiä, vaan aina pelkästään yksittäis-

tapauksen arviointia, adoptiolautakunnan valitusoikeutta ei voida perustella myöskään lupakäytännön yhtenäisyydellä.

3.7 Adoption vahvistaminen (7 luku)

3.7.1 Adoption vahvistaminen (51 §)

Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen kapeaan liikkumavaraan, joka adoption vahvistavalle tuomioistuimelle jää monivaiheisen neuvonta- ja lupamenettelyn jälkeen. Adoptioneuvontaa koskevaan menettelyyn ja adoptiolupaa koskevaan prosessiin ehdotetut oikeusturvakeinot voivat käytännössä merkitä adoption vahvistamisen muodostumista vain tekniseksi kirjaamistoimeksi. Adoptiolakiehdotukseen sisältyvät velvoitteet käsitellä adoptioasioita kiireellisinä tuskin muuttavat sitä seikkaa, että adoptio-prosessi näiden kehittämistoimien seurauksena myös pitkittyy.

3.7.2 Kuuleminen (54 §)

Oulun käräjäoikeus toteaa, että säännös on täsmällinen ja poistaa epäselvyydet siitä, missä tilanteissa lapsen biologisten vanhempien kuuleminen tuomioistuimessa on tarpeen.

3.8 Adoptiolapsen yhteydenpito aikaisempaan vanhempaansa (8 luku)

3.8.1 Yleisiä yhteydenpidon mahdollistamiseen liittyviä kommentteja

Lausunnonantajien palaute koskien adoptiolapsen ja hänen aikaisempien vanhempiensa välillä vahvistettavaa yhteydenpitoa oli ristiriitaista. Suuri osa lausunnonantajista suhtautui ehdotuksiin myönteisesti (mm. *sosiaali- ja terveysministeriö, lapsiasiavaltuutettu, terveyden ja hyvinvoinnin laitos, evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, ortodoksinen kirkollishallitus, Helsingin kaupunki, Porvoon kaupunki, Vantaan kaupunki, Suomen Kuntaliitto, Adoptioperheet, Lapsettomien yhdistys Simpukka, Pelastakaa Lapset, Seta, Suomen Asianajajaliitto, Vuxna Internationellt Adopterade, Väestöliitto, Sateenkaariperheet, Yhteiset Lapsemme*). Moni lausunnonantaja esitti kuitenkin myös huolensa liittyen ehdotuksesta mahdollisesti aiheutuviin ongelmiin, kuten tapaamisoikeuksia koskeviin erimielisyyksiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotettuja säännöksiä tärkeinä ja perusteltuina. Koska tämä ns. avoin adoptio saattaisi tulla harkittavaksi silloin, kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana, tulisi jatkovalmistelun yhteydessä pohtia uudistuksen lastensuojelulainsäädäntöön aiheuttamia muutostarpeita.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos katsoo, että yhteydenpito on lapsen oman identiteetin vahvistumiselle erityisen tärkeää, jos hän tulee adoptioon vanhempiana, esim. sijaishuollon kautta, ja on pitkään pitänyt yhteyttä vanhempiinsa. Tämä mahdollisuus voisi lisätä lapsen edun mukaisia adoptioita pitkän sijaishuollon seurauksena.

Helsingin kaupunki katsoo uusien säännösten parantavan erityisesti sijoitettujen lasten mahdollisuutta turvalliseen kasvuun ja kehitykseen pysyvässä perheessä samalla säilyttäen yhteyden biologisiin vanhempiinsa. Myös *Porvoon kaupunki* pitää mahdollisuutta pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaan lapsen edun mukaisena.

Vantaan kaupunki pitää säännösten ottamista lakiin perusteltuna, vaikkakaan sijaisperheet eivät sen mukaan ole olleet kovin halukkaita adoptoimaan lapsia. Yhteydenpitoa koskeva sopimus saattaisi kuitenkin joissakin tapauksissa olla lapsen edun mukainen.

Suomen Kuntaliitto katsoo, että ns. avoin adoptio soveltuisi erityisen hyvin lastensuojeluun, sillä lastensuojelu ei mahdollista pysyvää huostaanottoa. Uuden adoptiolain säännösten tulee riittävästi tukea sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta kasvaa perheessä ja muodostaa kiintymyssuhteita tilanteissa, joissa todennäköisyys sille, että lapsi palaa vanhempiensa luokse, on olematon tai hyvin pieni. Kuntaliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että mietinnössä sijaishuollossa olevan lapsen adoptiomahdollisuus rajataan koskemaan tilannetta, jossa lapsi on sijaishuollossa sijaisperheessä. Tarkastelukulma on liian suppea ja mahdollistaisi adoptiovaihtoehdon vain osalle sijaishuollossa olevista lapsista. Kuntaliitto esittää, että adoptioneuvonta voitaisiin aloittaa lapsen ollessa perhehoidon ohella lastensuojelulaitoksessa tai mahdollisesti jo huostaanoton valmisteluvaiheessa. Tulisi harkita, voisiko adoptioneuvontaa pyytää myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tulisi myös arvioida, onko tarpeen, että adoptioneuvonnan antaja seuraa sovitun yhteydenpidon toteutumista ja varmistaa, että yhteydenpito tapahtuu lapsen edun mukaisesti. Adoptioneuvonnan antajalla tulisi myös olla velvollisuus ryhtyä toimiin vahvistetun sopimuksen muuttamiseksi, mikäli on ilmeistä, että yhteydenpito vaarantaa lapsen etua.

Adoptioperheet pitää niin kutsuttua avointa adoptiota erittäin kannatettavana käytäntönä, ja toivoo, että järjestelmä johtaisi siihen, että laitoksissa sijoitettuina olevat lapset saisivat pysyvän perheen.

Lapsettomien yhdistys Simpukka kannattaa perheeseen pitkäaikaisesti sijoitetun lapsen adoptoimisen helpottamista ja nopeuttamista avoimen adoption avulla ja toivoo, että avoimen adoption kehittämiseen varataan riittävästi resursseja.

Pelastakaa Lapset pitää yhteydenpitoa koskevaa uudistusta merkittävänä. Uudistus edellyttää adoptioneuvonnan kehittämistä. Yhteydenpitotilanteet tulisivat sopimaan hyvin luontevasti isompien lasten ja esimerkiksi sijaisperheissä asuvien lasten adoptioihin, joissa lapsella on todellista yhteydenpitoa biologiseen vanhempansa. Osassa vauva-adoptioista biologiset vanhemmat haluaisivat säilyttää mahdollisuuden esimerkiksi myöhemmin tavata lapsi. Ehdotettu yhteydenpitomahdollisuus voisi helpottaa myös heidän päätöksentekoaan.

Sateenkaariperheet ja Seta tukevat työryhmän ehdotusta ns. avoimen adoption mahdollistamisesta. Avoin adoptio soveltuu muun muassa huostaan otettujen lasten adoptioihin ja parantaa jonkin verran joidenkin kolmen tai neljän vanhemman perheiden lasten asemaa.

Suomen Asianajajaliitto suhtautuu myönteisesti ehdotettuihin säännöksiin. Asianajajaliitto kuitenkin korostaa, että lapsen edun näkökulma tulee varmistaa yhteydenpidon vahvistamisessa siten, että edellytyksenä tulee olla paitsi osapuolten vapaaehtoinen sitoutuminen myös halu ja valmiudet ylläpitää yhteydenpitoa myönteisessä hengessä.

Väestöliitto kannattaa avoimen adoption mahdollistamista. Mahdollisuus yhteydenpidon jatkumiseen voi kannustaa biologisia vanhempia suostumaan lapsensa adoptioon.

Espoon käräjäoikeus katsoo, että ehdotettu menettely toisi käräjäoikeuteen uuden hakemusasiatyyppin sekä mahdollisesti lisäisi täytäntöönpanoriitoja jossain määrin. Työmäärän lisäys koskisi paitsi käräjäoikeuksia myös sosiaalitoimintaa tuomioistuimen hankkiessa asiassa tarvittavaa selvitystä lapsen mielipiteestä sekä mahdollisesti vanhempien olosuhteista. Nämä seikat tulee huomioida arvioitaessa ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Käräjäoikeus toteaa lisäksi, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta ja niiden täytäntöönpanoa koskevan normiston soveltaminen sinänsä soveltuu myös yhteydenpitoa koskeviin sopimuksiin, mutta harkittavaksi jää, lisääkö sopimus adoptiolasten riskiä joutua tapaamisoikeutta koskevien riitojen keskelle.

Helsingin käräjäoikeus suhtautuu yhteydenpitoa koskeviin ehdotuksiin suurin varauksin. Tämän kaltaiseen sopimukseen vetoaminen saati sen täytäntöönpanoa koskeva hakemus merkitsee käytännössä jo lapsen kannalta haitallisten ristiriitojen syntymistä. Käytännön kokemukset lapsen tapaamisoikeutta koskevista riidoista jopa vuosia parisuhteen päättymisen jälkeen eivät ole rohkaisevia; yhteydenpitoa koskevan sopimuksen riitautuminen olisi lapselle ja adoptioperheelle erityisen haitallista. Säädöstekstiin tulisi vähintäänkin lisätä edellytykseksi lapsen edun ohella erityiset syyt sopimuksen vahvistamiselle. Tällaisena syynä voisi olla työryhmän käyttämä esimerkki sijaisvanhempien adoptioimasta lapsesta, joka on heidän sijaishuollossaan ja sijoituksen aikana pitänyt yhteyttä biologisiin vanhempiinsa.

Pirkanmaan käräjäoikeus toteaa, että avoin adoptio ei ole ongelmaton järjestely. Käräjäoikeus kysyy, onko huostaan otetun lapsen edun mukaista, että hänet adoptoitavaksi haluava parantaa mahdollisuuksiaan adoptioon suostumalla lapsen ja biologisten vanhempien yhteydenpitoon. Lisäksi esityksen tavoitteena vaikuttaa käräjäoikeuden mukaan olevan se, että huostaan otettujen lasten vanhempien kynnyksellä antaa lapsensa adoptoitavaksi madaltuisi, vaikka huostaanoton perimmäinen tarkoitus on palauttaa lapsi biologisille vanhemmilleen näiden olosuhteiden kohennuttua. Esityksen mukaan adoptiolainkin keskeisenä lähtökohtana on lapsen omien vanhempien vanhemmuuden tukeminen lastensuojelun keinoin, jotta he voisivat huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta ja lapsi voisi kasvaa omassa kodissaan.

Espoon kaupunki huomauttaa, että yhteydenpitoa koskevassa luvussa on lapsen osallisuus jäänyt ainoastaan lapsen mielipiteen selvittämisen varaan. Luvun sisällöstä jää kä-

sitys, että on ajateltu yhteydenpidosta sopimisen tapahtuvan lähinnä adoption vahvistamisen yhteydessä. Saattaisi olla hyvä huomioida myös tilanteet, joissa yhteydenpito tulee ajankohtaiseksi myöhäisemmässä vaiheessa. Yhteydenpidosta sopiminen on myös ajateltu korostetusti lapsen biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien sopimusasiaksi siten, että lapsen oikeus tavata biologisia vanhempiaan on jäänyt huomioimatta.

Julkiset oikeusavustajat toteaa, että esitetyt säännökset todennäköisesti lisäävät myös pitkäaikaisessa perhesijoituksessa olevien lasten osalta mahdollisuuksia saada vanhemman suostumus adoptioon. Lisäksi yhdistys toteaa, että yhteydenpitosopimukset ja niiden muutosesitykset saattavat synnyttää tapaamisoikeuksia koskevia erimielisyyksiä, jotka ovat luonteeltaan verrattavissa yleisissä alioikeuksissa käsiteltäviin tapaamisoikeusriitoihin ja edellyttävät sovittelua.

Ehdotuksen mukaan yhteydenpito voitaisiin vahvistaa ainoastaan lapsen ja hänen aikaisemman vanhempansa välille. Muutamat lausunnonantajat (*lapsiasiainvaltuutettu, Suomen Asianajajaliitto, Sateenkaariperheet*) kiinnittävät huomiota mahdollisuuteen vahvistaa yhteydenpito myös lapsen ja hänelle muutoin läheisten aikaisempien sukulaisten välille: Esimerkiksi *lapsiasiainvaltuutettu* korostaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä myös muihin itselle läheisiin henkilöihin kuin biologisiin vanhempiinsa ja pitää tärkeänä selvittää, miten uuden lain myötä voitaisiin vahvistaa tämän oikeuden toteutumista. Myös *Suomen Asianajajaliitto* toteaa, että lapsella saattaa olla muitakin läheisiä, joihin hänellä on ollut kiinteä suhde ennen adoption vahvistamista. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi vanhemmat sisarukset, isovanhemmat tai muut läheiset sukulaiset.

Suomen Asianajajaliitto toteaa lisäksi, että asianajokäytännössä on koettu joissain tilanteissa epäkohdaksi, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaan tapaamisoikeutta ei voida vahvistaa lapsen ja hänen hoitoonsa ja kasvatukseensa tosiasiallisesti osallistuneen muun sukulaisen kuin vanhemman välille. Asianajajaliitto katsoo, ettei adoptiolapsia ole sinänsä syytä asettaa tässä yhteydessä eri asemaan kuin muita lapsia, mutta laajempaan yhteydenpitoon saattaisi kuitenkin erityistilanteessa olla itse adoption luonteesta johtuva peruste esimerkiksi tilanteessa, jossa adoptoitava lapsi on jäänyt orvoksi aivan pienenä ja ollut varhaislapsuutensa muun lähisukulaisensa kuin omien biologisten vanhempiensa hoidettavana.

3.8.2 Yhteydenpitoa koskevan sopimuksen vahvistaminen (58 §)

Espoon käräjäoikeus toteaa, että saattaisi olla perusteltua määritellä ehdotetussa säännöksessä määräaika sille, missä ajassa sopimuksen tekemisestä se olisi esitettävä käräjäoikeuden vahvistettavaksi.

Pirkanmaan käräjäoikeus esittää, että yhteydenpitoa koskevan sopimuksen lapsen edun mukaisuus selvitetään sosiaalilautakunnassa tuomioistuimen sijaan. Koska lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaan lapsen tapaamisoikeutta koskevat sopimukset vahvistetaan sosiaalilautakunnassa, olisi perusteltua käyttää tätä menettelyä myös yhteydenpitoa koskevissa asioissa. Mikäli sovintoa ei syntyisi, asianosainen voisi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Pelastakaa Lapset esittää perusteluissa kuvattavaksi selkeämmin, miten, missä tilanteissa ja kenen avulla sopimus voidaan vahvistaa adoption vahvistamisen jälkeen. Perusteluissa, asetuksessa tai lain käytön oppaassa tulisi myös ohjeistaa, että näissä tilanteissa olisi hyvä kääntyä adoptioneuvonnan antajan puoleen. Arvio siitä, onko sopimus lapsen edun mukainen, tulisi tällöin tehtyä adoptioasiantuntijoiden toimesta ennen sopimuksen vahvistamista.

3.8.3 Vahvistetun sopimuksen muuttaminen (59 §)

Helsingin kaupunki pitää ensimmäisen yhteydenpitoa koskevan sopimuksen vahvistamista tuomioistuimessa ehdotuksen 58 §:n mukaisesti perusteltuna. Kaupunki katsoo kuitenkin, että vahvistetun sopimuksen muuttamisen tulisi olla mahdollista sopimusteitse siten, että sopimus esitetään vahvistettavaksi lapsen kotipaikan sosiaalilautakunnalle. Menettelyn sopimuksen muuttamista koskevassa asiassa tulisi olla riittävän joustavaa.

Myös *lapsiasiavaltuutettu* esittää, että muutossopimuksen voisi vahvistaa myös sosiaalilautakunta.

Julkiset oikeusavustajat kiinnittää huomiota tuomioistuimen vahvistaman sopimuksen muuttamisen edellytyksiin. Edellytysten on esityksessä todettu vastaavan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 12 §:ää. Sijaishuollossa olevien lasten adoptio ei käytännössä poista sosiaaliviranomaisten osalta tarvetta osallistua edelleen ennen adoptiota huostaan otettuina olleiden lasten ja heidän aikaisempien vanhempiensa välisen tapaamisten järjestelyihin ja yleensä myös niiden kustannuksiin toimeentulotuen muodossa.

3.8.4 Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen (60 §)

Pelastakaa Lapset pitää ehdottoman tärkeänä sitä, että lapsen mielipide otetaan aina huomioon sekä sopimusta tehdessä että myöhemmin sen toimeenpanossa. Vaikka sopimus tehdään aikaisempien vanhempien ja adoptiovanhempien kesken, on kyseessä lapsen oikeus tavata aikaisempaa vanhempaa, ei vanhempien subjektiivinen oikeus.

3.8.5 Vireillepano (61 §)

Pelastakaa Lapset kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettuun säännökseen ei vireillepanijaksi ole merkitty lasta. Yhdistyksen mukaan perusteluissa tai muissa ohjeissa tulisi mainita siitä, että vaikka lapsi ei voi olla itse sopimuksen osapuoli, hän voisi olla aloitteellinen ja niin halutessaan adoptiovanhempien tulisi tarkastella lapsen toivetta lapsen edun kannalta ja tarvittaessa käyttää adoptioneuvonnan antajaa apuna tässä harkinnassa.

3.8.6 Selvityksen hankkiminen, lapsen kuuleminen ja väliaikainen määräys (63 §)

Vantaan kaupunki kiinnittää huomiota siihen, että säännöksessä kotikunnan tai oleskelukunnan sosiaalihuollon toimielimelle on säädetty velvollisuudeksi antaa selvitys lapsen toivomuksesta ja mielipiteestä sekä muista olosuhteista. Tämä on uusi tehtävä, ja sen mukanaan tuoma työmäärä riippuu tapausten määrästä ja laajuudesta. Säännöksen perusteella ei Vantaan kaupungin mukaan käy ilmi, onko tarkoitus, että myös tämä tehtävä voidaan antaa muun kuin viranomaisen hoidettavaksi. Sama kysymyksenasettelu koskee ehdotettua 80 §:ää.

3.8.7 Sopimuksen tai päätöksen täytäntöönpano (64 §)

Oulun käräjäoikeus pitää lähtökohtaisesti lapsen edun mukaisena ehdotettua sopimuksen tai päätöksen täytäntöönpanoa koskevaa järjestelmää. Samalla tulee käräjäoikeuden mukaan kuitenkin tiedostaa, että esitetyt säännökset mahdollistavat myöhemmät täytäntöönpanoa koskevat hakemukset, jos lapsen biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat sittemmin riitautuvat tapaamisoikeuden toteuttamisen osalta.

Pelastakaa Lapset korostaa lapsen kuulemista täytäntöönpanossa.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että sopimuksen pakkotäytäntöönpano soveltuu huonosti tilanteeseen, jossa yhteydenpito adoptiolapsen ja hänen aikaisemman vanhempiensa välillä perustuu alun perinkin osapuolten keskinäiseen yhteisymmärrykseen. Tilanne, jossa toinen osapuoli joutuisi vastoin tahtoaan noudattamaan tuomioistuimen yhteydenpidosta antamia määräyksiä, saattaisi johtaa siihen, että lapsi joutuisi tasapainoista kehitystään vaarantaville ristiriidoille alttiiksi. Sopimuksella ei turvata aikaisemman vanhemman vanhemmuutta, joten hänen kannaltaan se seikka, että sopimus ei ole täytäntöönpanokelpoinen, ei merkitse lakiin tai kansainvälisiin sopimuksiin perustuvien vanhempienoikeuksien sivuuttamista. Mikäli sopimukseen perustuva yhteydenpito ei toimi tai yhteydenpito muusta syystä osoittautuisi lapsen edun vastaiseksi, voi sopimukseen osallinen hakea tuomioistuimelta sopimuksen muuttamista tai sen lakkauttamista. Tuomioistuin voisi tarvittaessa määrätä asiaan sovittelijan.

3.9 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset (9 luku)

3.9.1 Tuomioistuimen toimivalta (65 §)

Suomen Asianajajaliitto ehdottaa harkittavaksi, olisiko tuomioistuimen toimivaltaa koskevaan säännökseen otettava lisäksi säännös, jonka mukaan adoption vahvistamista koskeva hakemus voidaan tutkia Suomessa myös, jos tähän muutoin on erityistä syytä.

Käytännössä säännös voisi tulla sovellettavaksi tilanteessa, jossa tapauksella on tasavahvoja liittymiä useisiin maihin.

Seta ja *Sateenkaariperheet* katsovat että suomalaisille tuomioistuimille tulee antaa adoptiolain perusteluissa selkeä ohjeistus ottaa Suomen kansalaisen adoptioasia käsiteltäväksi Suomessa siinä tilanteessa, että Suomen kansalaisen perheen sisäinen adoptio ei onnistu sen vuoksi, että asuinmaan lainsäädäntö ei tunne perheen sisäistä adoptiota samaa sukupuolta oleville pareille.

3.9.2 Ulkomaisen adoption tunnustaminen ilman eri vahvistusta (69 §)

Ulkoasiainministeriö, maahanmuuttovirasto ja *Helsingin maistraatti* katsovat, että asuminen vähimmäiskeston kirjaaminen lakiin asuinpaikkakriteerin rinnalle selkiyttää asuinpaikkamääritelmän tulkinnanvaraisuutta ja rajoittaa asuinpaikkaperiaatteen väärinkäyttötilanteita. *Ulkoasiainministeriön* mukaan on kuitenkin epäselvää, mistä ajankohdasta vähintään vuoden kestänyt asuminen lasketaan.

Espoon, Helsingin ja Lappeenrannan maistraattien mielestä ehdotettujen muutosten voidaan olettaa selkiyttävän käytäntöä ja helpottavan rajanvetoa epäselvissä ja tulkinnanvaraisissa tilanteissa. Ehdotus ei kuitenkaan maistraattien mukaan poista tulkinnanvaraisuuksia kaikilta osin:

Espoon maistraatti kannattaa ehdotuksia poistaa kotipaikka- ja kansalaisuusliittymä ja tarkentaa asuinpaikan määritelmää lain tasolla. Maistraatin kannalta ongelmat ovat liittyneet nimenomaan asuinpaikan määrittämiseen. Espoon maistraatti huomauttaa lisäksi, ettei ehdotuksessa oteta kantaa siihen, minkälaisella näytöllä henkilön kansainvälisyksitysoikeudellisen asuinpaikan voitaisiin katsoa siirtyneen johonkin maahan. Sen määrittäminen edellyttää siten edelleenkin maistraatilta kokonaisharkintaa ja näytön hankkimista. Maistraatti pitää hyvänä sitä, että epäselviä tilanteita varten laissa tullaan säilyttämään mahdollisuus ohjata henkilöt hakemaan hovioikeudelta selventävä vahvistamispäätös adoptiolle (71 §). Hyvänä voidaan pitää myös sitä, että hovioikeus voi vahvistaa sellaiset ulkomaiset adoptiot ja niiden purkamiset, joita ei tunnusteta 69, 70, 72 tai 73 §:n nojalla.

Helsingin maistraatti huomauttaa, että pykälän 2 momentin 2 kohta tuottaa soveltamisvaikeuksia niissä tapauksissa, joissa hakijoiden tosiasiallinen asuinpaikkavaltio tunnustaa päteväksi lapsen alkuperävaltiossa tehdyn adoption, mutta joissa vaatimus kummankin hakijan vähintään vuoden ajan keskeytyksettä kestäneestä asumisesta kyseisessä valtiossa välittömästi ennen adoptiota ei täyty yksiselitteisesti väestötietojärjestelmässä olevien tietojen perusteella. Helsingin maistraatti kiinnittää myös huomiota ongelmiin, joita näytön saamiseen tosiasiallista asumista koskevien edellytysten täyttymisestä liittyy.

Lappeenrannan maistraatti ehdottaa edellytetyn asumisajan pidentämistä ehdotetusta vuodesta kahteen vuoteen. Maistraatti ehdottaa, että kahta vuotta lyhyemmän aikaa asuneiden adoptiot käsiteltäisiin vahvistusasioina hovioikeudessa ja muut asiat rekisteröitäisiin väestötietojärjestelmään maistraateissa. Vaihtoehtoisesti maistraatti esittää harkit-

tavaksi yli vuoden ulkomailla asuneiden adoptioiden keskittämistä 1–3 maistraattiin, jolloin asiantuntemusta ja kokemusta näiden asioiden käsittelystä kertyisi riittävästi. Muut ulkomaiset adoptioasiat voitaisiin rekisteröidä nykyiseen tapaan kaikissa maistraateissa.

3.9.3 Ulkomaisen adoption vahvistaminen hovioikeuden päätöksellä (74 §)

Maahanmuuttovirasto kannattaa säännöstä, jonka mukaan hovioikeus saa adoptiolupaa edellyttävissä adoptioissa vahvistaa adoption päteväksi vain, jos lupa on myönnetty.

Helsingin maistraatti toteaa, että ehdotettu 4 momentti, jonka mukaan hovioikeus ei saa vahvistaa adoptiota päteväksi, ellei adoptiolupaa ole myönnetty, tulee hyvin todennäköisesti lisäämään maistraatissa adoption rekisteröintiä koskevien hylkäyspäätösten määrää.

3.9.4 Ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden varmistaminen (82 §)

Ulkoasiainministeriö pitää laillistamisvaatimuksen sisällyttämistä lakiin olennaisena parannuksena asiakirjojen yleisen luotettavuuden varmistamisen kannalta. On tärkeää, että kansainvälisiä adoptioita käsittelevät eri viranomaiset noudattavat yhdenmukaista käytäntöä asiakirjojen laillistamisvaatimuksen osalta. Ministeriö kiinnittää myös huomiota EU-maiden kesken sovittuun käytäntöön asiakirjojen oikeellisuuden tarkastamisessa. Myös *Suomen Tuomariliitto* pitää ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden varmistamista koskevaa säännöstä perusteltuna.

3.10 Adoptioasioiden hallinto (10 luku)

Sosiaali- ja terveysministeriö ja *Valvira* pitävät työryhmämietinnössä esitettyä pohdintaa adoptiolautakunnan muodosta, asemasta, tehtävistä ja sijainnista perusteltuna ja puoltavat lautakunnan siirtoa Valviraan, kiinnittäen samalla huomiota tarpeeseen turvata lautakunnalle riittävät toimintaresurssit. Myös *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos* kannattaa operatiivisten tehtävien siirtämistä ministeriötasolta Valviralle.

Talentia katsoo, että ehdotettuun henkilöstölisäykseen tulee varata määrärahat eikä lisäystä saa toteuttaa sosiaali- ja terveysministeriöstä tai aluehallintovirastoista tapahtuvalla henkilöstösiirroilla. Valviralla on mahdollisuus käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita adoptioasioissa. Asiantuntijatyöhön on varattava määrärahat.

Pelastakaa Lapset pitää ehdotettua adoptiolautakunnan uudelleen organisointia ja ehdotuksia sen resursoimiseksi kannatettavana. Resurssien riittävyttä olisi hyvä arvioida myöhemmin tarkemmin.

Sateenkaariperheet katsoo, että siltä tulisi pyytää edustaja perustettavan adoptiolautakunnan täysistuntoon. Yhdistys pitää toivottavana myös Adoptioperheet ry:n edustusta täysistunnossa.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä, että lupa-asiat ja valvonta pidetään erillään adoptiotoiminnan kehittämiseen, kouluttamiseen jne. liittyvistä tehtävistä.

Pelastakaa Lapset toteaa adoptio-osaamisen ja sen kehittämisen olevan haasteellista ja edellyttävän myös muuta kuin lainsäädännöllistä kehittämistyötä, ohjeistamista ja kouluttamista. Ehdotuksessa ei näy yhdistyksen mukaan selvästi, missä tämä kehittämistyö tehdään. Mietinnössä ei myöskään mainita Valtakunnallista adoptioasioiden kehittämishanketta (Vahke), jossa ehdotettiin vuonna 2009 Suomeen perustettavaksi valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi.

Tietosuojavaltuutettu huomauttaa tietojen antamista koskevaan 91 §:ään liittyen, että ehdotuksesta tai sen perusteluista ei ilmene, onko kyse vain kyseistä organisaatiota koskevista tiedoista vai myös adoptiolasta hakevia henkilöitä ja kyseessä olevaa lasta koskevista salassa pidettävistä henkilötiedoista. Mikäli kyse on myös henkilötiedoista, säännöksestä pitäisi ilmetä, että kyse on myös tällaisista tiedoista ja että niitä on velvollisuus antaa salassapitosäännösten estämättä.

3.11 Erinäiset säännökset (11 luku)

3.11.1 Yleistä salassa pidettävien tietojen antamisesta ja pyytämisestä

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää lausunnossaan huomiota salassa pidettävien tietojen antamiseen ja pyytämiseen. Apulaisoikeusasiamies huomauttaa, että adoptiota koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, ja sen vuoksi oikeudesta saada tai antaa näitä tietoja tulee säätää laissa. Apulaisoikeusasiamies pitää ilmeisenä sitä, että kunnan järjestämään ottolapsineuvontaan sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia. Sitä vastoin yhtä yksiselitteistä ei ole se, sovelletaanko mainittua lakia ottolapsitoimiston, kansainvälistä lapseksiottamispalvelua tarjoavan palveluntajan tai lapseksiottamisasioiden lautakunnan toimintaan.

Apulaisoikeusasiamies katsoo, että selkeyden vuoksi adoptio-laissa olisi perusteltua säätää erikseen, että yksityiseen adoptioneuvontaan, kansainväliseen adoptiopalveluun sekä adoptiolautakunnan menettelyyn sovellettaisiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia ainakin siltä osin, kun kysymys on salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, salassa pidettävien tietojen antamisesta sekä oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoja. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännösten soveltumisarvioinnin yhteydessä voi olla perusteltua tarkistaa kysymykseen tulevien säännösten suhde viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin sekä henkilötietolakiin. Sama koskenee myös adoptiohakijoiden rekisteriä koskevaa ehdotusta (96 §) sekä mahdollisesti säännösehdotusta oikeudesta tietojen saamiseen (93 §).

3.11.2 Asiakirjojen säilyttäminen ja siirtäminen (92 §)

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että säännöstä pitäisi täsmentää, sillä asiakirjojen säilytysaika jää ehdotuksessa avoimeksi ja voi ehdotuksen mukaan olla vaikka kuinka pitkä.

3.11.3 Oikeus tietojen saamiseen (93 §)

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että lakiehdotuksen 93 §:n perusteluissa ei ole erikseen tuotu esille, millä perusteella 3 momentin 2 kohdassa on päädytty 15 vuoden ikärajaan. Lapsiasiavaltuutettu esittää, että ikärajaa laskettaisiin adoptiolakiesityksen 93 §:n 3 momentin 2 kohdassa 12 vuoteen.

Lastensuojelun Keskusliitto toteaa, että omaa alkuperää koskeva tieto on lapsen identiteetin kehittymisen kannalta tärkeää. Se on myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määrittelemä lapsen oikeus. Keskusliiton mielestä tieto biologisten vanhempien henkilöstä tulisi antaa 12 vuotta täyttäneelle lapselle hänen sitä pyytäessä. Lisäksi lakiin tulisi kirjata ohjaava periaate, että jo tätä nuoremmalle lapselle tulee hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti kertoa hänen taustastaan.

Myös *Pelastakaa Lapset* kritisoi ehdotettua 3 momenttia. Yhdistyksen mielestä lapsen, erityisesti nuoruusikäisen oikeus saada tieto omasta alkuperästään tulisi olla rajoittamaton ja hänen tulisi saada nämä tiedot myös ilman vanhempaa. Nuorta ei kuitenkaan tulisi jättää yksin tämän tiedon kanssa, vaan hänelle tulisi silloin tarjota sosiaalityöntekijän tukea, mikä tulisi kirjata lakiin. Pelastakaa Lapset pitää hämmäntävänä väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterin varmennepalveluista annetun lain 38 §:ää, jossa säädetään ottolapsisuhdetta koskevan tiedon luovuttamisen rajoituksista. Pelastakaa Lapset vastustaa myös ehdotusta tehdä tältä osin 22 artiklaa koskeva varaus Euroopan neuvoston yleissopimukseen.

Lisäksi *Pelastakaa Lapset* pitää ristiriitaisena ehdotettua pykälää, jossa edellytetään, että työntekijä selvittää, aiheuttaako tietojen antaminen adoptoidulle vaaraa, ja samanaikaisesti adoptoidulla on mahdollisuus kieltäytyä annettavasta tuesta tietojen saannin yhteydessä. Mikäli asiakas kieltäytyy tapaamisesta, on mahdotonta selvittää, mitä haittaa tieto voisi asiakkaalle aiheuttaa.

Julkiset oikeusavustajat pitää erityisen tärkeänä adoptoidun lapsen oikeutta saada tietoja alkuperästään ja kannattaa ehdotusta säätää tätä oikeutta koskevien adoptiolain säännösten noudattamisen laiminlyönti rikoslaissa rangaistavaksi lapsen identiteetin loukkamisrikkoksena.

Suomen Asianajajaliitto ehdottaa, että lakiin otettaisiin säännös, joka velvoittaisi adoptiovanhemman kertomaan lapselle adoptiosta heti, kun lapsi on niin kehittynyt, että hän pystyy tiedon vastaanottamaan.

Tietosuojavaltuutettu huomauttaa, että säännöksestä tai sen perusteluista ei ilmene, mikä on säännöksen suhde henkilötietolain 26 §:n mukaiseen rekisteröidyn tarkastusoikeuteen tai viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevan lain 11 §:n mukaiseen asianosai-

sen tiedonsaantioikeuteen taikka saman lain 12 §:n mukaiseen oikeuteen saada tietoa itseään koskevasta asiakirjasta. Tietosuojavaltuutettu katsoo, että lakiehdotuksen 93 §:stä tai ainakin sen perusteluista tulisi ilmetä, ovatko myös edellä mainitut henkilötietolain ja julkisuuslain mukaiset tiedonsaantioikeudet käytettävissä tietoja pyydettyäessä.

3.11.4 Adoptoitavan lapsen edustaminen (95 §)

Pelastakaa Lapset katsoo ehdotetun pykälän vahvistavan merkittävästi lapsen asemaa ennen adoption vahvistamista.

Adoptioerheet katsoo, että 95 §:ssä tai sen perusteluissa tulisi erikseen mainita, että adoptionhakijoilla on oikeus hakea lapselleen muukalaispassia sijoitusaikana.

3.11.5 Adoptiohakijoiden rekisteri (96 §)

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että rekisterin perustamista koskevat kysymykset jätettäisiin ministeriön ja Valviran ratkaistavaksi adoptiolautakunnan siirryttyä Valviraan.

Pelastakaa Lapset suhtautuu varauksellisesti rekisteriin ja korostaa sosiaalityön merkitystä, jota ei voi korvata rekisterillä. Yhdistys pitää myös arveluttavana muun muassa sitä, että rekisteriä saisi käyttää kuka tahansa adoptioneuvonnan antaja. Lisäksi rekisterin ajan tasalla pitäminen toisi neuvonnan antajalle paljon lisätehtäviä.

Sateenkaariperheet katsoo, että ehdotettu adoptionhakijoiden rekisteri edistää osaltaan adoptionhakijoiden oikeudenmukaista kohtelua.

Tietosuojavaltuutettu huomauttaa, että ehdotettu säännös jättää jossain määrin epäselväksi sen, kuka tai ketkä ovat kyseessä olevan rekisterin rekisterinpitäjiä.

3.11.6 Virkavastuu (97 §)

Julkiset oikeusavustajat pitää tärkeänä, että julkista hallintotehtävää hoitavien tahojen virkavastuusta ehdotetaan säädettäväksi lailla.

3.12 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (12 luku)

Helsingin käräjäoikeus pitää perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan ennen vuotta 1980 tapahtuneen lapseksiottamisen oikeusvaikutusten muuttaminen vastaamaan adoptiolain oikeusvaikutuksia olisi mahdollista vain ottolapselle hakemuksesta, ei enää ottovanhemmille (99 §). Käräjäoikeus kannattaa myös ehdotettua 100 §:n 3 momenttia, jonka perusteella erottelu ennen 1980 tapahtuneen ja myöhemmin tapahtuneen adoption välillä poistuu adoptiolain voimaantultua, jos perittävä on kuollut adoptiolain voimaantulon jälkeen.

Myös *Oulun käräjäoikeus* pitää kannatettavana ehdotettua 100 §:ää, jonka mukaan ennen 1.1.1980 adoptoidut ottolapset tulisivat jatkossa perimään adoptiovanhempansa, jos adoptiovanhempi kuolee adoptiolain voimaantulon jälkeen. Kuitenkin mainitut lapset edelleen, poikkeuksellisesti, perisivät myös biologiset vanhempansa, vaikka muilta osin biologisen suvun perintöoikeus poistuisi. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että ottovanhemman päätös lapseksiottamisesta ennen 1.1.1980 on voinut perustua harkintaan ja tietoon ottolapsen perintöoikeudellisesta asemasta. Sittenkin nämä ns. heikon adoption ottovanhemmat ovat voineet saattaa ottolapsen perintöoikeuden piiriin joko hakemuksella uuden lain soveltamisesta tai testamentilla. Edellä mainitut ottovanhempien tietoiset päätökset tulisivat esitetyn lain perusteella sivuutetuksi. Esitetty takautuva muutos voidaan siis perustellusti kyseenalaistaa.

Pirkanmaan käräjäoikeus toteaa ehdotetun muutoksen koskevan melko marginaalista ryhmää. On perusteltua kysyä, onko muutokselle asiallinen syy, kun laki on antanut ja jatkossakin antaa mahdollisuuden hakemuksesta vahvistaa, että ottolapsisuhteeseen sovelletaan uutta lakia, minkä lisäksi perintöoikeudesta voidaan määrätä testamentilla. Lisäksi on todettava, että yhdenvertaisuuden kannalta on varsin ongelmallista, että syntyisi sellainen henkilöryhmä, jolla olisi oikeus periä biologisen lapsen tavoin ottovanhempiensa suvussa mutta tämän lisäksi myös biologiset sukulaisensa. Käräjäoikeus katsoo, että perintökaareen tulisi selkeyden vuoksi ottaa vähintään asiaa koskeva viittaus.

Adoptioperheet toteaa, että adoptoidut henkilöt tulee rinnastaa perintökaareissa perheeseen syntyneisiin lapsiin kaikilta osin. Vaikka yksittäisen adoptoidun henkilön intressissä voisi olla kahden vanhemman perimisen sijaan neljän periminen, pitää ehdotetunkaltainen erityisasema yllä vanhentuneita asenteita ja on omiaan asettamaan sisarukset perheen sisällä eri asemaan riippuen siitä, milloin adoptio on toteutettu.

Espoon maistraatti pitää perusteltuna työryhmän ehdotusta siitä, ettei uudella tunnustamissääntelyllä ole takautuvaa vaikutusta, koska ehdotettu adoptiolaki asettaa ulkomaisen adoption ja sen purkamisen tunnustamiselle nykyistä tiukemmat edellytykset.

Helsingin kaupunki katsoo, että lain voimaantullessa siirtymäajan tulisi olla niin pitkä, että se mahdollistaa aloitetun adoptioprosessin läpiviemisen. Näin ollen mahdollisuutta uusien vanhan lain aikana myönnetty adoptiolupa ei tulisi rajata vain yhteen kertaan, kuten nyt ehdotetaan. Myös *Adoptioperheet* pitää ongelmallisena ehdotusta, jonka mukaan uuden lain voimaantullessa voimassa olevia adoptiolupia voitaisiin pidentää yhden keran entisen lain perusteella. Yhdistys toteaa, että adoptioprosessit ovat viime vuosina venyneet huomattavan pitkiksi ja lähes jokainen adoptionhakija joutuu hakemaan pi-

dennystä adoptiolupaansa vähintään kerran. Vanhaa lakia tulisi soveltaa kaikkiin adoptiohakijoihin, jotka ovat aloittaneet adoptioprosessinsa ennen uuden lain voimaantuloa tai vähintään kaikkiin niihin hakijoihin, joiden adoptiolupahakemus on toimitettu adoptiolautakunnalle ennen uuden lain voimaantuloa.

Pelastakaa Lapset pitää epäoikeudenmukaisena ehdotettua ratkaisua, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa ottolapsineuvonnan aloittaneet perheet eivät saisi hakea adoptiolupaa kotimaiseen adoptioon, eikä heillä olisi mahdollisuutta päästä rekisteriin.

3.13 Muut ehdotukset ja liitelakeihin liittyvät kommentit

3.13.1 Adoptionhakijoiden oikeusturvan parantaminen

Työryhmä ehdotti mietinnössään parannuksia adoptionhakijoiden oikeusturvaan muun muassa laajentamalla hakijoiden muutoksenhakuoikeutta adoptioprosessin eri vaiheissa. Ehdotettujen säännösten mukaan hakijoilla olisi oikeus hakea hallinto-oikeudelta muutosta päätökseen, jolla adoptioeuvonnan antaja keskeyttää adoptioeuvonnan antamisen (29 §) tai palvelunantaja kieltäytyy kansainvälisen adoptiopalvelun antamisesta tai keskeyttää sen (37 §). Hakijoilla olisi myös muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen kielteisestä ratkaisusta lupa-asiassa (50 §) sekä korkeimpaan oikeuteen hovioikeuden päätöksestä ulkomaisen adoptiopäätöksen tunnustamista koskevassa asiassa (71, 74–75 ja 84 §). Lisäksi adoptiota koskevan asian käsittelyyn hallinto-oikeudessa osallistuu ehdotuksen mukaan lastensuojeluun perehtynyt asiantuntijajäsen (laki hallinto-oikeuslain 7 ja 8 §:n muuttamisesta).

Moni lausunnonantaja pitää adoptionhakijan oikeusturvan kannalta perusteltuna ehdotuksia, joiden mukaan hakijalla olisi oikeus hakea muutosta päätökseen, jolla adoptioeuvonnan antaja keskeyttää adoptioeuvonnan antamisen tai jolla palvelunantaja kieltäytyy kansainvälisen adoptiopalvelun antamisesta tai keskeyttää sen antamisen (*eduskunnan apulaisoikeusasiamies, Oulun käräjäoikeus, Vaasan hallinto-oikeus, Porvoon kaupunki, Vantaan kaupunki, Kuuloliitto*).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää mahdollisuutta muutoksenhakuun myönteisenä ehdotuksena laillisuusvalvonnan sekä perus- ja ihmisoikeusvalvonnan näkökulmasta. Apulaisoikeusasiamies pitää kuitenkin ongelmallisena ehdotusta, jonka mukaan hakija voisi hakea muutosta ensisijaisesti oikaisumenettelynä oman kotikuntansa sosiaalihuollon toimielimeltä. Toimielimen tekemä hakijalle myönteinen päätös ei nimittäin velvoita yksityistä ottolapsitoimistoa aloittamaan uudelleen ottolapsineuvontaa. Käytännössä toimielimen mahdollisuudet tehostaa vaatimusta esimerkiksi uhkaamalla purkaa ostopalvelusopimus voivat olla näennäisiä. Hyväksyessään oikaisuvaatimuksen kunnan tulisi siis näissä tilanteissa varautua järjestämään vaihtoehtoinen ottolapsineuvonta joko omien viranhaltijoidensa avulla tai ostamalla palvelu sellaiselta kunnalta, joka järjestää ottolapsineuvontaa itse ja jolla on sitä varten henkilökuntaa. Menettelystä aiheutuu lisäkustannuksia ja onkin mahdollista, ettei siihen ryhdytä ilman hallinto-oikeuden päätöstä. Voikin kysyä, onko oikaisuvaatimus hakijan kannalta paras muutoksenhakutie ja tur-

vaako se riippumattoman käsittelyn. Oikaisuvaatimus ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan myöskään ole mahdollinen niissä sinänsä harvinaisissa tapauksissa, joissa hakija on hakeutunut ottolapsitoimiston järjestämän adoptioneuvontaan omatoimisesti ilman kunnan maksusitoumusta. Näissä tilanteissa hakijan kotikunnan sosiaalihuollon toimielin ei ole sopiva muutoksenhakuelin. Muutoksenhaku suoraan hallinto-oikeuteen näyttäisi sitä vastoin periaatteessa mahdolliselta myös näissä tilanteissa.

Oulun käräjäoikeus kannattaa muutoksenhaun mahdollistamista riippumatta siitä, mikä taho antaa adoptioneuvontaa.

Vantaan kaupunki huomauttaa, että suurin osa adoptioneuvonnasta hoidetaan yksityisen palvelujentuottajan toimesta ja näin ollen laissa on oltava selkeät säännökset päätösten tekemisestä. Vantaan kaupungin mukaan adoptiolaissa tulisi yksiselitteisesti määritellä esimerkiksi se, voiko esimerkiksi Pelastakaa Lapset -yhdistyksen sosiaalityöntekijän päätöksestä tehdä säännöksessä tarkoitetun oikaisuvaatimuksen. Lisäksi laissa tulisi viitata hallintolakiin päätökselle asetettavien vaatimusten suhteen.

Kuuloliitto katsoo muutoksenhakuoikeuden merkityksen korostuvan, kun on kyse vammaisista hakijoista, joiden kohdalla voi olla syrjinnän vaaraa.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotettuja säännöksiä tarpeellisina, mutta katsoo hakijoiden oikeusturvan vaativan, että hallinto-oikeuden päätöksestä voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen ilman valituslupaa.

Suomen Tuomariliitto pitää perusteltuna muutoksenhakuoikeuden varmistamista Helsingin hovioikeuden ulkomaisen adoptiopäätöksen tunnustamista koskeviin päätöksiin.

Sateenkaariperheet pitää työryhmän esityksiä adoptionhakijan oikeusturvan parantamiseksi prosessin eri vaiheissa merkittävänä parannuksena seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hakijoiden näkökulmasta. Myös *Seta* kannattaa esitettyjä parannuksia adoptionhakijan oikeusturvaan.

Invalidiliitto ja *Näkövammaisten Keskusliitto* ovat tyytyväisiä siihen, että adoptiolakiehdotus lupaa huomattavaa parannusta adoptiota hakevien henkilöiden oikeusturvaan. Invalidiliitto huomauttaa kuitenkin, että kirjoitetun lain ohella on varmistettava, että jokaisella muutoksenhakuasteella on asiantuntemusta myös vammaisuudesta.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus ja *Vaasan hallinto-oikeus* pitävät asiantuntijajäsenen osallistumista adoptioasioiden käsittelyyn hallinto-oikeudessa hyvänä uudistuksena adoptionhakijan oikeusturvan kannalta.

Interpedia pitää kansainvälistä adoptio-osaamista ehdottoman tärkeänä kaikissa adoptioprosessin vaiheissa, myös valitusasioiden käsittelyssä. Hallinto-oikeudessa asian käsittelyyn tarvitaan vahvaa erityisosaamista ja kelpoisuusvaatimuksena lastensuojeluun perehtyneisyys ei takaa kansainvälisiin adoptioihin liittyvää asiantuntemusta.

Näkövammaisten Keskusliitto muistuttaa, että asiantuntijajäsenellä tulee olla riittävä tietämys näkövammaisuudesta tilanteissa, joissa hän työnsä puolesta on tekemisissä näkövammaisten adoptiota hakevien kanssa.

3.13.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Monet lausunnonantajat kiinnittivät huomiota uudistuksen taloudellisiin vaikutuksiin.

Valtiovarainministeriö ei puolla työryhmän esittämiä henkilöstö- ja määrärahalisäyksiä valtakunnallisen rekisterin ja virkojen perustamiseksi Valviraan. Uudistus tulee toteuttaa sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelman ja määrärahakehysten puitteissa.

Vantaan kaupunki kiinnittää huomiota siihen, ettei lainsäädännön uudistamisen vaikutuksista ole tehty taloudellisia laskelmia kuntien näkökulmasta ja toteaa, ettei uudistuksen pitä tuoda kunnille lisäkustannuksia.

Suomen Kuntaliitto huomauttaa, että adoptioneuvonnan ja erityisesti adoptioneuvonnan jälkipalvelun kehittämisestä seuraa kunnille lisäkustannuksia. Kustannusvaikutuksia tulisi selvittää mietinnössä esitettyä huomattavasti perusteellisemmin.

Väestörekisterikeskus toteaa, että uudistuksen seurauksena väestötietojärjestelmään joudutaan tekemään kustannuksia aiheuttavia muutoksia. Näitä kustannuksia ei ole arvioitu.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, etteivät ehdotetut uudistukset merkittävästi lisänne käräjäoikeudessa käsiteltävien adoptioniin liittyvien hakemusten tai kanneasioiden määrää.

3.13.3 Liitelait

Valtiovarainministeriö kannattaa ehdotusta väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 38 §:n muuttamisesta siten, että adoptiota koskevien tietojen luovuttamisesta säädettäisiin mainitussa laissa vastaavalla tavalla kuin adoptioneuvonnan antajan tai palvelunantajan säilyttämissä asiakirjoissa olevien tietojen luovuttamisesta säädettäisiin adoptiolaisissa.

Valtakunnansyyttäjänvirasto kommentoi lausunnossaan rikoslakia koskevia ehdotuksia, joita se kannattaa pääosin. Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo kuitenkin, että ehdotettu laitonta adoptiosuostumuksen hankkimista koskeva enimmäisrangaistus tulisi korottaa kahteen vuoteen vankeutta. Valtakunnansyyttäjänvirasto ehdottaa myös eräitä muita tarkistuksia rikoslakia koskeviin ehdotuksiin.

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus ja *ortodoksinen kirkollishallitus* kannattavat esitystä, jonka mukaan mahdollisuus myöntää lupa adoptiolapsen ja adoptiovanhemman keskinäiseen avioliittoon poistetaan laista.

4 MUITA HUOMIOITA

4.1 Rekisteröidyssä parisuhteessa elävät henkilöt

Työryhmän tehtävänantoon ei sisällynyt pohtia yhteisadoptiomahdollisuuden säätämistä rekisteröidyssä parisuhteessa eläville henkilöille. Monet lausunnonantajat korostivat kuitenkin lausunnoissaan tarvetta mahdollistaa rekisteröidyssä parisuhteessa olevien henkilöiden yhteisadoptio (mm. *Pirkanmaan käräjäoikeus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, vähemmistövaltuutettu, Sateenkaariperheet, Seta*).

Vähemmistövaltuutettu katsoo, että perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta olisi perusteltua mahdollistaa rekisteröityjen parien yhteinen adoptio Suomessa. Myös *Pelastakaa Lapset* pitää tärkeänä, että keskustelu rekisteröityjen parien yhteisadoptiosta käynnistetään lapsen edun näkökulmasta.

Sateenkaariperheet toteaa, että vaikka työryhmän tehtävänannosta oli nimenomaisesti suljettu pois yhteisen adoption pohtiminen rekisteröidyssä parisuhteessa, hallituksen on tarkoituksenmukaista ottaa asia huomioon ennen kuin adoptiolaki vahvistetaan. Työryhmän mietintö osoittaa, kuinka hankaliin tilanteisiin lapsen juridisessa asemassa ja esimerkiksi adoptioeuvonnassa joudutaan, jos lakia rekisteröidystä parisuhteesta ei tarkasteta tältä osin.

Seta toteaa, että samaa sukupuolta olevien parien rajaaminen yhteisen adoption ulkopuolelle ei ole perusteltua ja toivoo, että hallitus tekee ennen adoptiolain uudistamista esityksen joko avioliittolain sovellusalan laajentamisesta koskemaan myös samaa sukupuolta olevia pareja tai vaihtoehtoisesti adoptiorajoitusten poistamisesta rekisteröityä parisuhdetta koskevasta laista.

Seta ja *Sateenkaariperheet* korostavat tarvetta rohkaista palveluntarjoajia muodostamaan yhteistyökontakteja maihin ja järjestöihin, jotka sijoittavat lapsia samaa sukupuolta olevien parien ja itsenäisten vanhempien perheisiin. Muuten nais- ja miesparien oikeus tulla harkituksi adoptiovanhemmaksi jää teoreettiseksi, vaikka yhteisen adoption mahdollisuus avattaisiin rekisteröidyille pareille. *Sateenkaariperheet* uskoo, että tällaisten yhteistyösuhteiden olemassaolo myös ennaltaehkäisee itsenäisiä adoptioita ja niihin liittyviä riskejä.

Seta ja *Sateenkaariperheet* katsovat myös vanhemmuusolettamaan perustuvan isyyslainsäädännön vaativan kokonaisuudistusta. Lain tulisi mahdollistaa lapsen kaikkien sosiaalisten ja/tai biologisten vanhempien automaattinen tunnustaminen niissä tapauksissa, joissa sosiaaliseen vanhemmuuteen ei liity epäselvyyttä. Samaa aikaan lainsäädäntöä tulee kehittää suuntaan, jossa vanhemmuusolettama ei estä tosiasiallisen vanhemman tunnustamista lapsen vanhempana.

4.2 Adoptiovanhempien perhe-etuudet

Adoptioerheet pitää tärkeänä sitä, että adoptiolainsäädännön uudistamisen yhteydessä puututtaisiin adoptoitujen lasten ja adoptioerheiden eriarvoiseen asemaan biologisiin perheisiin verrattuna perhevapaaetuuksiin nähden. Myös *Vuxna Internationellt Adopterade* -yhdistys katsoo, että adoptiovanhempien vanhempainvapaiden tulisi vastata biologisten vanhempainvapaita.

4.3 Sijaissyntyminen

Sateenkaariperheet huomauttaa, että työryhmän esityksessä ei kiinnitetä huomiota sijaissyntytykseen liittyviin ongelmiin. Sateenkaariperheet ry ehdottaa työryhmän nimeämistä asian selvittelyä aloittamiseksi.

Myös *Porvoon kaupunki* kiinnittää huomiota lainvastaisiin tapoihin hankkia itselleen lapsi ja esittää huolensa ulkomailla aloitettujen kohdunvuokrausjärjestelyjen lisääntymisestä Suomessa.

LIITE

Adoptiolakityöryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:¹

Sisäasiainministeriö (*)
 Sosiaali- ja terveysministeriö
 Ulkoasiainministeriö
 Valtiovarainministeriö

Eduskunnan oikeusasiamies

Helsingin hovioikeus (*)
 Espoon kärjäoikeus
 Helsingin kärjäoikeus
 Kuopion kärjäoikeus
 Oulun kärjäoikeus
 Pirkanmaan kärjäoikeus

Korkein hallinto-oikeus (*)
 Helsingin hallinto-oikeus (*)
 Hämeenlinnan hallinto-oikeus
 Turun hallinto-oikeus
 Vaasan hallinto-oikeus

Oikeusrekisterikeskus
 Lapsiasiavaltuutettu
 Maahanmuuttovirasto
 Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
 Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
 Tietosuojavaltuutettu
 Valtakunnansyyttäjänvirasto
 Väestörekisterikeskus
 Vähemmistövaltuutettu

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus
 Suomen ortodoksinen kirkollishallitus

Espoon maistraatti
 Helsingin maistraatti
 Lappeenrannan maistraatti
 Porin maistraatti

Espoon kaupunki
 Helsingin kaupunki
 Kotkan kaupunki (*)

¹ (*):llä merkityt eivät antaneet lausuntoa tai ilmoittivat lausunnossaan, ettei niillä ole lausuttavaa asiassa.

Porvoon kaupunki
 Rovaniemen kaupunki (*)
 Salon kaupunki (*)
 Vaasan kaupunki (*)
 Vantaan kaupunki
 Suomen Kuntaliitto

Adoptioperheet ry
 T:mi Adoptioplus
 Hallinto-oikeustuomarit ry (*)
 Invalidiliitto ry
 Interpedia ry
 Julkiset oikeusavustajat ry
 Kansainvälisesti adoptoidut aikuiset ry
 Kuuloliitto ry
 Kynnys ry (*)
 Lapsettomien yhdistys Simpukka ry
 Lasten Oikeuksien Tuki ry (*)
 Lasten perusoikeudet - Children´s Fundamental Rights ry
 Lastensuojelun Keskusliitto ry
 Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
 Miessakit ry (*)
 Näkövammaisten Keskusliitto ry
 Pelastakaa Lapset ry
 Perhehoitoliitto ry (*)
 Sateenkaariperheet ry
 Seta ry
 Sosiaali-alan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
 Suomen Asianajajaliitto
 Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry
 Suomen Monikkoperheet ry
 Vuxna Internationellt Adopterade i Finland rf
 Väestöliitto ry
 Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry (*)
 Yhteiset lapsemme ry

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (*)
 Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (*)
 Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta (*)
 Jyväskylän yliopiston Perhetutkimuskeskus (*)
 Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta (*)
 Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta (*)

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (*)

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-138-8 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi